



EVALUATIE VAN DE ZWERFAFVALPILOT SCHOON BELONEN (2016 – 2017)

10 november 2017

Conclusie

Op basis van de resultaten van ongeveer 160 Wob-verzoeken bij deelnemende gemeenten en Rijkswaterstaat concluderen wij dat de Zwerfafvalpilot Schoon Belonen **onvoldoende voldoet** aan de gewekte verwachtingen en aan de eisen uit de Tweede Kamermotie (nr. 198). Met die motie waren **stevige voorwaarden** geformuleerd om akkoord te kunnen gaan met Schoon Belonen. Een wetenschappelijke opzet, gedegen nulmeting, adequate monitoring en een goedkeuringsverklaring van opzet, meetgegevens en conclusies door een onafhankelijke organisatie waren noodzakelijk om te voorkomen dat er **weer jaren verloren zouden gaan** bij de effectieve aanpak van zwerfafval en plastic soep. Schoon Belonen zou als proefproject de basis zijn voor een, in 2018 uit te rollen, opschaalbaar, kopieerbaar en kostenefficiënt landelijk plan zwerfafvalplan.

Door een **missend wetenschappelijk kader, gebrekkige metingen** en een **afwijkende scope** van veel van de initiatieven, kan **geen conclusie worden getrokken over het effect van Schoon Belonen** op de hoeveelheid flesjes en blikjes in het zwerfafval. De werkelijke kosten zijn in bijna geen enkele gemeente precies in kaart gebracht. Indien wel dan **bleken de projecten erg duur te zijn** (€ 0,15 - € 0,36 per flesje/blikje). Dat is zo'n vier tot vijftien keer duurder dan de recent door CE Delft berekende kosten voor uitbreiding van statiegeld naar blikjes en flesjes (meest uitgebreide variant zou € 0,01 - € 0,04 kosten en opbrengsten kennen van € 0,03 - € 0,06, alsmede leiden tot gemeentelijke besparingen tot € 80/€ 90 mln.)

De actieradius van Schoon Belonen is **beperkt tot gemeentelijke woongebieden en sportvelden**. En dan vaak ook alleen nog de randen ervan (stroken langs een school of sportveld; veelal minder dan 1% van het gemeentelijke oppervlak). Zwerfafval in natuur, landbouwgebieden, buitengebied, stationsgebieden, anoniemere gemeentelijke gebieden, bedrijventerreinen, doorgaande wegen, rivieren, kanalen, meren en zee valt er a priori buiten. **Daarmee wordt het grootste deel van Nederland dus niet gedekt**. Ook is het niet realistisch om te verwachten dat bijvoorbeeld scholen en verenigingen die gebieden in de toekomst wel zouden schoonmaken.

Gemeenten zagen enthousiasme, maar ondervonden ook weerstand, vanwege o.a. de grote diversiteit aan maatschappelijke organisaties en **de volle agenda's van scholen, clubs en gezinnen**. Sommige gemeenten zijn al gestopt i.v.m. te hoge kosten en een afwezige animo. Ook zou onderzocht moeten worden waarom 80% van de gemeenten zich al bij voorbaat niet inschreef voor de pilot.

Hoewel sommige educatieve en inzamel-initiatieven prima op kosten van het verpakkende bedrijfsleven zouden kunnen worden voortgezet, is er **geen zicht gekomen op een landelijk dekkend en hanteerbaar systeem**, met een duurzame dekking in alle gemeenten, in alle gebieden, door een afdoende aantal maatschappelijke organisaties. Schoon Belonen heeft **geen concurrerend alternatief opgeleverd voor de uitbreiding van statiegeld naar flesjes en blikjes** waarover CE Delft op 1 september 2017 heeft gerapporteerd.

Inleiding

Op 18 juni 2015 concludeerde Staatssecretaris Mansveld (I &M) dat het bedrijfsleven niet geslaagd was in de prestatiegaranties rond de afschaffing van statiegeld op grote PET-flessen. Nu dit statiegeldsysteem behouden bleef, kwam direct de discussie opzetten of het systeem niet juist zou moeten worden uitgebreid met blikjes en flesjes. Zwerfafval door blikjes en flesjes is immers een hardnekkig probleem. In onder andere Duitsland, Denemarken en Scandinavië en meerdere staten in de VS is bewezen dat statiegeld op blikjes en flesjes een goede oplossing is: financieel haalbaar en zeer effectief bij het voorkomen en bestrijden van zwerfafval. Het bespaart bovendien fors in de gemeentelijke schoonmaakkosten.

Tegelijk met de brief van 18 juni 2015 gaf de Staatssecretaris echter het bedrijfsleven de kans om met een concurrerend landelijk retourpremie-systeem te komen. Het Afvalfonds Verpakkingen, de VNG en Stichting Natuur en Milieu formuleerden daarop de Zwerfafvalpilot Schoon Belonen. De Staatssecretaris beschreef dit als: *“Een proefproject op landelijke schaal”* en **“een effectief en simpel systeem voor een retourpremie op kleine PET-flesjes en blikjes”** voor het voorkomen en opruimen van zwerfvuil. Op basis van de resultaten zou per 1 januari 2018 een **“uitgewerkt en landelijk dekkend plan”** (kunnen) worden ingevoerd.

De Tweede Kamer ging hier niet voetstoots mee akkoord. Bij motie 198 bracht zij in herinnering dat de eerder geplande invoering van statiegeld op blikjes en flesjes per 1 januari 2006 was mislukt, omdat er geen bruikbare nulmeting had plaatsgevonden. **De Kamer** stelde dat voorkomen moest worden dat er nu weer jaren verspild zouden worden *‘zonder noemenswaardige conclusies’* en **eiste een gedegen opzet** door o.a.:

1. een wetenschappelijk verantwoorde bepaling van het onderzoekskader,
2. een goede nulmeting,
3. adequate monitoring,
4. een goedkeuringsverklaring van opzet, meetgegevens en conclusies door een onafhankelijke organisatie.

Op verzoek van Recycling Netwerk hield ons kantoor een vinger aan de pols. Recycling Netwerk verzocht om de pilot te evalueren op de volgende vier punten:

1. Voldoet de pilot aan de gewekte verwachtingen en aan de Tweede Kamermotie (nr. 198)?
2. Wat zijn de resultaten van de pilot v.w.b. de reductie van flesjes/blikjes in het zwerfafval?
3. Binnen welke bandbreedte lagen de kosten per aan het zwerfafval onttrokken flesje/blikje?
4. Is er nu perspectief op een effectieve landelijk dekkende aanpak van zwerfafval zonder uitbreiding van statiegeld?

Wij dienden hiertoe in de zomer van 2016 zo'n 80 Wob-verzoeken bij deelnemende gemeenten. In het voorjaar van 2017 en de zomer van 2017 verzonden wij wederom zo'n 80 Wob-verzoeken. Ook hebben wij tweemaal een Wob-verzoek ingediend bij Rijkswaterstaat, om de stukken te verkrijgen betreffende de zwerfafvalmonitoring van de pilot. Kortom, deze evaluatie is het resultaat van ongeveer 160 Wob-verzoeken en de vele duizenden pagina's die wij in reactie hierop van gemeenten en RWS ontvingen.

Aard van deze evaluatie en beperkingen bij het onderzoek

Onmiddellijk bij aanvang van onze opdracht zijn wij er tegenaan gelopen dat er vanuit de stuurgroep van Schoon Belonen en de Staatssecretaris wisselende informatie is gegeven en verwachtingen zijn gewekt. Zo werd er vanuit de stuurgroep aanvankelijk ingezet op een beperkt aantal (zeven) scenario's, maar werd dit uitgangspunt in de praktijk kennelijk al snel losgelaten. Bovendien gingen de gemeenten niet allemaal tegelijk van start, vonden er tussendoor aanpassingen plaats en gingen gemeenten (vaak met veel enthousiasme) vooral 'hun eigen ding' doen.

Dit heeft ook effect gehad op de aan ons aangeleverde informatie. Zelden hebben wij een zo bont geheel van reacties ontvangen, variërend van gemeenten die honderden pagina's met informatie aanleverden tot gemeenten die stelden dat er zelfs geen enkele e-mail omtrent dit onderwerp zou bestaan. Sommige gemeenten stelden (ook op een zeer laat moment) nog niet te zijn begonnen.

Met specifieke vragen aan de gemeenten hebben wij het antwoord willen vergaren op de belangrijkste vragen van deze evaluatie. Ook daarop waren de reacties zeer wisselend: sommige gemeenten konden de antwoorden niet geven, anderen weigerden antwoorden te geven en weer andere gemeenten wilden wél specifiek ingaan op hetgeen gevraagd werd. Het spectrum kan dan ook worden omschreven als *'van zeer keurig tot uitermate weigerachtig'*.

Daar waar echter ook de keurige gemeenten het antwoord op de meeste vragen niet konden geven of slechts met beperkingen (omdat het element niet werd gemonitord en gemeenten vanuit de stuurgroep eigenlijk geen/weinig sturing/steun ondervonden), betekent dit al met al dat een wetenschappelijk onderbouwde evaluatie niet mogelijk is. Wij pretenderen dit in de onderhavige evaluatie dan ook niet.

Gelet op de veelheid aan informatie die ons is verstrekt, biedt het geheel wel een voldoende beeld om in ieder geval de aan ons gestelde vragen zo goed mogelijk te beantwoorden.

De conclusies van ons onderzoek worden hieronder weergegeven. In vijf bijlagen wordt ingegaan op de prestaties van de 'vijftien best presterende gemeenten', de aanpak van de overige gemeenten en de beperkingen van de onafhankelijke toets door Rijkswaterstaat.

I. Voldoet de pilot aan de gewekte verwachtingen en aan de Tweede Kamermotie (nr. 198)?

1. Onder de vlag van Schoon Belonen zijn tal van interessante projecten gelanceerd. Van zwerfafvalbingo tot gescheiden inzameling van afval op scholen. Van schoolontbijten tot buurtfeesten. Op allerlei manieren is **getracht om burgerparticipatie te vergroten**, met competities, landelijke opschoondagen, extra opvallende vuilnisbakken en educatie op (basis)scholen.

Deze projecten **onderscheiden zich in veel gevallen niet van eerdere/lopende projecten** en ideeën die al in 2012 - 2015 (of eerder) waren gelanceerd en met de jaarlijkse zwerfafvalvergoeding (€ 20 mln) worden gefinancierd. **Redelijk nieuw** is wél dat in de meeste deelnemende gemeenten is **geëxperimenteerd met het geven van vergoedingen**.¹ Het kan bijvoorbeeld gaan om € 1,50 tot maar liefst € 15,00 per zak van 240 liter met blikjes en flesjes tot een algemene vergoeding voor het schoonhouden van een bepaald gebied, zoals het schoolplein of terrein van de voetbalvereniging, gecombineerd met een extra strook of nabijgelegen gebiedje. Alleen in Apeldoorn is geëxperimenteerd met een breder retourpremiesysteem, waarbij flesjes en blikjes voor een bedrag van € 0,05 konden worden ingeleverd bij diverse statiegeldautomaten.

2. De projectgroep van Schoon Belonen heeft de Kamer in 2015 aanvankelijk voorgespiegeld dat:
 - a. er maximaal zeven verschillende pilots-mogelijkheden waren, waarbij idealiter tenminste vijf gemeenten per pilot zouden moeten meedoen²;
 - b. tenminste één miljoen Nederlanders zouden worden betrokken.³
 - c. er goede monitoringseisen aan de pilots zouden worden gesteld.

¹ Helemaal nieuw was dit overigens niet. Zo hebben er in 2005 ook al diverse vergelijkbare retourpremieprojecten gelopen, o.a. in Rotterdam.

² Het gaat om vier financiële systemen, alsmede om een competitiesysteem, het idee van sociale beloning en om fun-systemen (1. Statiegeld/retourpremiesystemen gericht op het bestrijden van zwerfafval, 2. Zulke systemen gericht op afvalscheiding, 3. Zulke systemen tegen ontvangst van een lokale munt, 4. Zakgeldprojecten, 5. Competities, 6. Sociale Beloning en 7. Funsystemen.) Deze systemen staan beschreven in de Handleiding Schoon Belonen van het Ministerie van I&M (juni 2015).

³ Later is zelfs gesteld dat er maar liefst drie miljoen mensen zouden worden betrokken.

3. **Deze uitgangspunten van Schoon Belonen zijn niet gerealiseerd:**

- a. het idee van de uitvoering van zeven omschreven pilots is niet strikt uitgevoerd;
- b. zelfs als men alle leerlingen en sporters van deelnemende scholen/verenigingen zou meetellen, dan zijn er naar schatting per deelnemende gemeente maar **2,3% tot 3,2% van de inwoners van deelnemende gemeenten** bij het project Schoon Belonen daadwerkelijk **betrokken**;
- c. een wetenschappelijk verantwoorde monitoring heeft niet plaatsgevonden en kan ook niet meer gaan plaatsvinden, mede ingegeven door het feit dat het stellen van een inhoudelijk/wetenschappelijk kader al vroeg is losgelaten. Bovendien hebben gemeenten tussentijds (on)succesvolle pilots bijgesteld, zijn veel gemeenten veel te laat begonnen en zijn sommige gemeenten alweer gestopt. Opmerkelijk is dat van het *“Advies met betrekking tot opzet monitoring pilot nieuwe beloningssystemen”* van het Kennisinstituut Duurzaam Verpakken van 30 november 2015 en de opmerkingen van de daarin genoemde ‘externe wetenschappelijke commissie’ in de gemeentelijke praktijk niets werd teruggevonden.

Zo eiste het Advies o.a. een ‘proceskader’ voor de metingen, de verwerking en interpretatie door een onafhankelijke organisatie, adequate cross-checks (waarmee b.v. burgers zouden worden ondervraagd mbt de herkomst van het ingeleverde afval), extern onderzoek naar de samenstelling van het afval, betrouwbare wegingen/registraties en ex ante afspraken hoe met resultaten wordt omgegaan.

Ook is geen uitvoering gegeven aan b.v. de opmerking van afvalexpert Peter van Welsem: *“Qua frequentie is vier keer per jaar echt te weinig (...). Idealiter zou je elke locatie iedere week moeten monitoren”*, en weinig met de opmerking van de NVRD/Plastic Soup Foundation: *“Nulmeting: wat wil je meten? Wat ligt er op straat, voor en na de pilots?”* Zo hebben gemeenten zelf bijna geen enkele monitoring uitgevoerd en blijkt de monitoring namens Rijkswaterstaat beperkt te zijn tot twee metingen per jaar (vier in totaal).

4. **Aan de vier eisen van Tweede Kamermotie nr. 198 is niet voldaan:**

- a. het onderzoekskader is niet wetenschappelijk verantwoord bepaald/uitgerold (zie 3.c);
- b. er heeft geen eenduidige landelijke nulmeting van de hoeveelheid aanwezig zwerfafval plaatsgevonden, noch is het reeds bij de gemeente bestaande zwerfafvalbeleid in kaart gebracht. Rijkswaterstaat heeft wel in diverse gemeenten bureau Ecoconsult tellingen laten uitvoeren. Op het moment van de eerste meting waren sommige gemeenten echter al begonnen, sommige moesten nog beginnen. De locaties zijn niet ad random gemeentebreed gekozen, maar er is nadrukkelijk bij scholen en sportverenigingen gemeten. RWS heeft recent aangegeven zich te zullen onthouden van concrete conclusies omtrent het

- effect van Schoon Belonen; ook wij hebben uit de Wob-stukken van RWS geen verband kunnen leggen tussen projecten en de hoeveelheid zwerfafval op straat (zie ook hieronder).
- c. de stuurgroep heeft geen kader opgesteld aan de hand waarvan gemeentelijke informatie adequaat en eenduidig kon worden gemonitord en vergeleken.
 - d. een goedkeuringsverklaring van opzet, meetgegevens en conclusies door een onafhankelijke organisatie. Wij hebben hier tot heden zelfs geen enkel bewijs van gezien.

II. Wat zijn de resultaten v.w.b. de reductie van flesjes/blikjes in het zwerfafval?

- 5. Bijna **geen enkele gemeente blijkt te weten** of het ingeleverde afval daadwerkelijk **zwerfafval was, regulier clubafval of van thuis meegenomen afval**. De pilots blijken vooral te zijn gericht op afvalscheiding en recycling ('schone' blikjes en flesjes op bijvoorbeeld scholen). Opmerkelijk was dat er in veel gemeenten zelfs geen ander opgeruimd zwerfafval *mocht* worden aangeboden en zakken zelfs afgekeurd konden worden als het ingeleverde afval niet schoon genoeg was. Uiteindelijk is –op enkele zéér algemene schouwen van een enkel bijgehouden terrein na- **het effect op werkelijk zwerfafval niet gemeten**.
- 6. Wij gaan ervan uit dat **de evaluatie van Rijkswaterstaat de effecten evenmin in kaart heeft kunnen brengen**. Uit de aangeleverde resultaten blijkt dat deze een objectieve en een subjectieve component hadden. De objectieve component is tot stand gebracht via de zogenaamde CROW-methode, waarvan wij nu juist in onze "*Analyse van het voorstel om de RWS/CROW-methode te gebruiken voor de monitoring van de Plastic Soup Surfer-motie*" van 29 juni 2017 hebben aangegeven dat deze niet is ingericht voor dit soort onderzoeken en statistisch onvoldoende is om zekere, landelijke uitspraken te doen. Recent is door Staatssecretaris en RWS erkend dat de CROW-methode niet geschikt is om bijvoorbeeld specifieke conclusies te trekken mbt blikjes/flesjes. Bovendien valt bij de verstrekte cijfers op dat bij de meetvakken niet is duidelijk gemaakt of er nu wel of geen Schoon Belonen-project ter plaatse aan de gang was. En ook valt op dat meetvakken vooral bij sportverenigingen en scholen zijn neergelegd en dus maar een zeer beperkte focus hebben gekend.

Wat betreft de subjectieve component valt op dat voorbijgangers zeer algemene vragen zijn gesteld over hun '*schoonbeleving*', dat hierin veel tegenstrijdige antwoorden werden gegeven ("*erg schoon gebied, maar met veel peuken*" e.d.), maar tevens dat ook rond deze interviews niet duidelijk is gemaakt of er ter plaatse wel of geen Schoon Belonen-project aan de gang was.

- 7. Gemeenten hebben niet genoteerd wat nu de werkelijke motivatie is van deelnemers om mee te doen. Daardoor is er **geen verband te leggen tussen de hoogte van de vergoedingen en de gepleegde inzet** – waarschijnlijk zelfs niet in een geval als Ermelo waar maar liefst

€ 15,00 voor 200 flesjes werd betaald. Bovendien zijn de vergoedingen in bijna alle gevallen collectief (per zak afval en/of inzet van organisaties) en niet individueel (per blikje/flesje en/of ingeleverd door individuen) van aard geweest. Apeldoorn was een uitzondering met een bedrag van € 0,05 per flesjes/blikje. Het is al met al uit Schoon Belonen niet duidelijk geworden of het type vergoeding (per zak of per flesje/blikje) de motivatie heeft beïnvloed.

8. Bijna geen enkele gemeente blijkt te kunnen rapporteren **hoeveel procent van zijn grondgebied** met de pilot(s) is aangepakt en **welk deel van het grondgebied naar verwachting voortaan langdurig en kosteneffectief via dezelfde methodiek schoongemaakt** zou kunnen gaan worden.

III. Binnen welke bandbreedte lagen de kosten per aan het zwerfafval onttrokken flesje/blikje?

9. Aangezien de projecten zich vooral hebben gefocust op **de inzameling van 'gewone/schone' blikjes en flesjes die geen zwerfafval waren**, is het antwoord op deze vraag niet te geven. Maar zelfs met de focus op 'gewone/schone' blikjes en flesjes van thuis en uit de kantine, valt op dat **de projecten van Schoon Belonen erg duur zijn**, omdat er een forse ambtelijke capaciteit moet worden ingezet en ook inzamelkosten en campagnekosten moeten worden gemaakt. Teruggerekend per unit (blikje/flesje) rapporteren de vijftien meest succesvolle gemeenten bedragen van maar liefst € 0,15 tot € 0,36.

Dat is erg hoog, wanneer men dit bijvoorbeeld vergelijkt met de cijfers van het recente rapport over statiegelduitbreiding van CE Delft (september 2017). Daarin wordt in de allerduurste variant (PBG-AL-25) een bedrag van € 0,01 tot € 0,038 als kosten genoemd. En dat is dan nog vóór de aftrek van opbrengsten (€ 0,017 tot € 0,041), bespaarde inzameling (€ 0,0028), bespaarde lediging van afvalbakken (tot € 0,0037), milieuwinst (tot € 0,01) en tot in totaal € 80 tot € 90 mln aan gemeentelijke zwerfafvalkosten.

Bovendien moet worden opgemerkt dat de bedragen van € 0,15 - € 0,36 onmiskenbaar **nog hoger zouden zijn geweest, wanneer er wel vooral was ingezet op het opruimen van zwerfafval**. Ten eerste kent een dergelijke afvalfractie een lagere recycling-waarde. Ten tweede vergt het opruimen op straat per kilogram ook meer energie en animo van maatschappelijke organisaties, vergeleken met bijvoorbeeld het neerzetten van een blikjes/flesjes-ton in een schoolkantine. Met dezelfde energie zou een organisatie in het eerstgenoemde geval dus veel minder hebben opgehaald.

Wel is het nog relevant om op te merken dat de pilot ook bedoeld is voor 'bewustwording'. Door de stuurgroep zal tevens worden betoogd dat ingeleverde blikjes/flesjes geen zwerfafval hebben kunnen worden. Hoewel deze bedoeling natuurlijk zonder meer positief is, **telt uiteindelijk het meetbare resultaat:** dwz of er een werkelijke, meetbare vermindering van zwerfafval heeft plaatsgevonden, in welke gebieden en tegen welke prijs.

IV. Is er nu perspectief op een effectieve landelijk dekkende aanpak van zwerfafval zonder uitbreiding van statiegeld?

10. Allereerst is belangrijk dat men zich realiseert dat Schoon Belonen is beperkt tot gemeentelijke woongebieden en sportvelden. Inherent aan de gekozen methode is dat **de aanpak niet ziet op natuurgebieden, landbouwgebieden, buitengebied, stationsgebieden, anoniemere gemeentelijke gebieden, bedrijventerreinen, doorgaande wegen, rivieren, kanalen, meren en zee.** Het (verreweg) grootste deel van Nederland valt daarmee a priori buiten de pilot; maar ook is dit logischerwijs een manco van de methode op zich, omdat niet te verwachten is dat verenigingen en scholen onder deze voorwaarden ook zwerfafval in die gebieden gaan opruimen. In die zin is Schoon Belonen hoe dan ook geen systeem dat landelijk dekkend genoemd zou kunnen worden.
11. Uit de veelheid aan stukken die wij hebben ontvangen, blijkt (met wellicht Apeldoorn als enige uitzondering) **geen enkele gemeentelijke pilot qua systematiek en duurzame effecten in het oog te springen.** De deelname van maatschappelijke organisaties en hun opbrengsten blijkt veelal een toevallige samenloop van factoren **in een sfeer van vrijblijvendheid.** Successen worden in grote mate bepaald door enkele goedwillende, centrale individuen, bijvoorbeeld in de persoon van de projectleider of de contactpersoon bij de maatschappelijke organisatie. Daardoor is het landelijk gezien onmogelijk om succes op grote schaal te voorspellen. Ook is niet duidelijk hoe de minder bereidwillige gemeenten en -burgers geprikkeld zouden moeten worden. Het hoofdpunt van de Staatssecretaris en Tweede Kamer - een opschaalbare en kostenefficiënte methode voor een effectieve landelijke zwerfafvalaanpak- blijkt bij de meeste pilots uit beeld te zijn verdwenen of te zijn ondergesneeuwd.
12. Hoewel veel van de deelnemende gemeenten hun best hebben gedaan om Schoon Belonen tot een succes te maken, is de **belangrijkste conclusie dat het moeilijk is om verenigingen, scholen en hun leden/scholieren duurzaam te betrekken.** Uit de Wob-stukken kan worden opgemaakt dat dit verband houdt met het feit dat de agenda's van organisaties al erg vol zijn, met wedstrijden, optredens, vergaderingen enz. Leraren ervaren een zeer hoge werkdruk en vanuit tal van hoeken van de maatschappij wordt er al een beroep op hen gedaan. Datzelfde geldt voor gezinnen (druk met werk, mantelzorg, participatiesamenleving,

bardiensten, trainingen/wedstrijden, wasdiensten). Ook ervaren veel mensen een club vooral als een plaats om een hobby te beoefenen en niet per se als plaats om wéér met allerlei taken aan de slag te gaan.

Vaak lukt het nog wel om een kortlopend project op te starten, maar het aantal deelnemers valt vervolgens erg tegen ("*Het zijn altijd dezelfde mensen*"). Bovendien vraagt iedere vereniging/school weer om een eigen aanpak. Daarmee vergt een goede aanpak **veel ambtelijke uren**. De aanpak kan vervolgens ook (zelfs binnen gemeenten) **niet eenvoudig worden gekopieerd** en als degene die bij een club of school de kar trekt, besluit ermee te stoppen, dan is er veelal **geen opvolging** en/of moet de gemeente weer opnieuw beginnen.

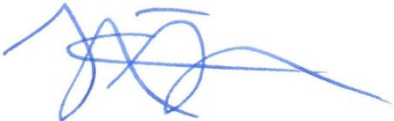
13. Voor zover er positieve effecten te benoemen zijn, valt ons op dat **niet is gebleken** dat er **onderzoek** is gedaan naar de vraag of die positieve elementen **juridisch/feitelijk/politiek gekopieerd zou kunnen worden naar heel Nederland**. En wel op zo'n wijze dat voortaan in heel Nederland iedereen op zo'n wijze zou participeren en zou blijven participeren.
14. Diverse gemeenten rapporteren zelfs een zodanige **maatschappelijke weerstand te hebben ervaren** dat zij niet verwachten dat Schoon Belonen landelijk (duurzaam en effectief) zou kunnen worden toegepast. De rapportages van bijvoorbeeld Zaanstad, Alphen aan den Rijn, Maastricht, Utrecht, Haarlem en Den Helder zijn op talrijke aspecten **uitgesproken kritisch**. Enschede meldt dat maar 10% van de aangeschreven scholen en verenigingen bereid was mee te doen. In Tilburg waren maar 17 van de 61 aangeschreven organisaties bereid. Zaanstad, Utrecht en Maastricht rapporteren o.a. dat juist in wijken waar veel zwerfafval ligt, organisaties/buurtbewoners niet tot nauwelijks gemotiveerd zijn om aan projecten Schoon Belonen deel te nemen.

In gemeenten als Den Bosch, Voorschoten, Wassenaar en Edam-Volendam was de **animo** onder de aangeschreven maatschappelijke organisaties **zelfs zó laag dat Schoon Belonen in die gemeenten niet eens van start is gegaan**.

15. Onderzocht zou moeten worden waarom **maar 1 op de 5 Nederlandse gemeenten bereid was** om met de Pilot Schoon Belonen mee te doen. Het is in dat verband te eenvoudig om te stellen dat dit 'maar' een pilot was. Er moet vanuit worden gegaan dat niet deelnemende gemeenten hier in beginsel goede (financiële, logistieke, inhoudelijke) redenen voor hadden.

16. De projectgroep van Schoon Belonen heeft de Kamer in 2015 voorgespiegeld dat uit de monitoring duidelijk zou moeten blijken welke extrinsieke en intrinsieke motiverende beloningssystemen het beste werken en landelijk toepasbaar zijn. Dit **uitgangspunt van Schoon Belonen is niet gerealiseerd**: het project levert geen eenduidige conclusies op omtrent een systeem dat landelijk zou werken.

Breda, 10 november 2017



R. Hörchner | **Advocaat**

Bijlagen

Bijlage 1: Drie vragen

Bijlage 2: Tweede Kamer-motie nr. 198

Bijlage 3: Analyse van de 15 door stuurgroep genoemde koplopers mbt kosten en gemeentelijke oppervlakten

Bijlage 4: Analyse van de 15 koplopers mbt 'landelijke uitrolbaarheid' en zwerfafval-aanpak

Bijlage 5: ROVA-gemeenten

Bijlage 6: Evaluatie van het "peloton van 55 gemeenten" (d.w.z. 84 minus 15 koplopers en 15 Rova-gemeenten)

Bijlage 7: Aantallen deelnemers per gemeente (maart 2017)

Bijlage 8: Impressie van de toets door RWS

Bijlage 1: Drie vragen

Rijkswaterstaat komt toch ook nog met een monitoring? Wat staat daarin?

Met onze Wob-verzoeken gericht aan Rijkswaterstaat hebben wij een behoorlijk beeld gekregen van hun zwerfafvalmonitoring. Die gegevens zijn echter zodanig gebrekkig dat wij reeds moeten concluderen dat RWS niet zal kunnen vaststellen of Schoon Belonen een aantoonbaar effect op de openbare ruimte heeft gehad – laat staan of er sprake zou kunnen zijn van een succesvol landelijk in te voeren systeem.

Wat zou de Stuurgroep Schoon Belonen zelf kunnen concluderen (nov./dec. 2017)?

Tot nu toe heeft de Stuurgroep vooral het enthousiasme bij sommige partijen gestimuleerd en vooral positief nieuws naar buiten gebracht. De gebreken rond nulmeting en monitoring, maar ook de hoge kosten van de pilot zal de Stuurgroep echter niet kunnen ontkennen. Ook kan de Stuurgroep niet anders dan erkennen dat er geen concurrerend alternatief voor statiegeld is ontwikkeld.

Wat is eigenlijk het verschil tussen “Nederland Schoon” en “Schoon Belonen”?

NederlandSchoon is de in 1991 opgerichte Stichting die namens het bedrijfsleven activiteiten ontwikkelt ter voorkoming van zwerfafval. Zij krijgen hiertoe ieder jaar een budget. NederlandSchoon gaat er veelal vanuit dat zwerfafval kan worden opgelost door een goede samenwerking tussen bedrijven, gemeenten en vrijwilligers.

Dit leidt ertoe dat er al 26 jaar vooral wordt ingezet op positieve boodschappen en ‘*slimme nudges*’, zoals pratende afvalbakken, complimenten, slogans en educatie van basisscholieren, waarmee een zodanige betrokkenheid zou moeten worden gecreëerd dat zwerfafval niet meer op straat zal komen te liggen of door vrijwilligers zal worden opgepakt.

Schoon Belonen is tot stand gekomen na advies van twee gedragswetenschappers die o.a. door NederlandSchoon waren ingehuurd. Schoon Belonen is in belangrijke mate vorm gegeven en gefinancierd door de Stichting Afvalfonds Verpakkingen. Die Stichting is ook de financier van NederlandSchoon.

Hoewel NederlandSchoon al zo lang actief is in Nederland, ligt zij geregeld onder vuur omdat haar projecten niet objectief toetsbaar zijn en bijna geen enkel project aantoonbaar, duurzaam heeft gewerkt. Schoonmaakwedstrijden of De-Schoonste-Verkiezingen kunnen een beperkt (sociaal) effect hebben, maar zien maar op een heel klein deel van Nederland, zoals een winkelgebied of strandpaviljoen.

Ook wordt NederlandSchoon aangevallen op haar stelling dat Nederland steeds schoner wordt, terwijl uit talrijke onderzoeken blijkt dat in de afgelopen 10 jaar zwerfafval juist fors toenam, o.a. als gevolg van het toegenomen gebruik van flesjes/blikjes (GemeenteSchoon 2016, *Samen voor een schone gemeente*, pag. 15).

Bijlage 2: Tweede Kamer-motie nr. 198

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2014–2015

30 872

Landelijk afvalbeheerplan

Nr. 198

MOTIE VAN DE LEDEN CEGEREK EN VAN VELDHOVEN

Voorgesteld 1 september 2015

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat voor de invoering van de retourpremies er eerst een pilotonderzoek wordt uitgevoerd;

constaterende dat er al eerder onderzoek is gedaan naar de reductie van kleine flesjes en blikjes in het zwerfafval in Nederland (Deelconvenant Zwerfafval, onderdeel van Convenant Verpakkingen III);

constaterende dat door een niet-bruikbaar geachte nulmeting er geen conclusies getrokken konden worden op basis van dit onderzoek betreffende de effecten op kleine flesjes en blikjes;

overwegende dat het kwalijk zou zijn als door gebrekkig onderzoek opnieuw jaren verspild worden zonder noemenswaardige conclusies;

verzoekt de regering, een gedegen opzet van het onderzoek te waarborgen door onder andere te zorgen voor een wetenschappelijk verantwoorde bepaling van het onderzoekskader, een goede nulmeting en adequate monitoring, met een goedkeuringsverklaring van opzet, meetgegevens en conclusies door een onafhankelijke organisatie,

en gaat over tot de orde van de dag.

Cegerek
Van Veldhoven

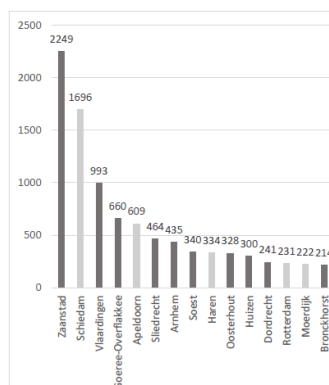
Bijlage 3: Analyse van de 15 door stuurgroep genoemde koplopers mbt kosten en gemeentelijke oppervlakten (Nav ons Wob-verzoek van 16 maart 2017)

Inleiding

Naar aanleiding van de uitkomsten van de tussenevaluatie Pilot Schoon Belonen hebben wij Wob-verzoeken verstuurd naar de vijftien best presterende gemeenten. Meer specifiek hebben wij gevraagd aan de desbetreffende gemeenten om ons de tussentijdse en/of jaarrapportage te doen toekomen die aan de werkgroep Schoon Belonen is verstuurd, alsmede een antwoord op de volgende vragen:

- a. Welke hoeveelheden en soorten afval zijn ingeleverd;
- b. Hoeveel hiervan werkelijk "opgeraapt zwerfafval" betreft en hoeveel eigenlijk inzameling van flesjes/blikjes (huishoudelijk of bedrijfsafval) is geweest;
- c. Hoeveel organisaties meededen;
- d. Wat voor organisaties dat waren;
- e. Hoeveel leden/scholieren die organisaties hadden;
- f. Hoeveel mensen nu in totaal hebben meegedaan (d.w.z. "c" x "e");
- g. Welke organisaties verantwoordelijk zijn voor de grote aantallen (het meest succesvol waren);
- h. Welke gemeentelijke kosten/mankracht per gemeente zijn geïnvesteerd;
- i. Wat in die zin de ambtelijke efficiëntie is geweest: aantallen blikjes/flesjes enz. gedeeld door de ambtelijke kosten/mankracht;
- j. Met welke frequentie zakken zijn ingezameld (brengen of halen?);
- k. Hoeveel procent van het grondgebied onderhanden is genomen;
- l. Informatie over de toekenning en afrekening van het puntensysteem in 2016 aan de maatschappelijke organisaties (in geval van Zaanstad).

Hieronder gaat het over de **effectiviteit en kostprijs van Schoon Belonen**. Hierbij is o.a. van belang: hoeveel zwerfafval is er nu eigenlijk opgeruimd? Welke oppervlakten zijn onderhanden genomen? Wat zijn de kosten en ambtelijke ondersteuning geweest? (De (on)mogelijkheid van landelijke uitrolbaarheid wordt weergegeven in **Bijlage 4**)



Zaanstad:

De gemeente is inmiddels gestopt. Uit de zeer kritische rapportage blijkt het volgende.

De gemeente telde het aantal zakken plastic (plastic verpakkingen, blik en drankkarton) dat door de deelnemers werd ingeleverd.

De gemeente kon niet garanderen dat geen van de deelnemers op straat gevonden plastic en blik aanleverde. De gemeente ondervond dat een aantal deelnemers **afval van huishoudens meenam** en buurtbewoners of zelfs bedrijven aanmoedigde om plastic in te leveren. Wat er dus gebeurde, was dat de gemeente bedrijfs- en huishoudelijk afval aan het verplaatsen was, terwijl de gemeente ook al betaalt aan HVC voor het ophalen van huishoudelijk afval. Aldus de rapportage.

Kosten / mankracht:

- € 50.000,00 voor inhuur externe kandidaat per jaar;
- € 12.000,00 aan beloning voor deelnemers.
- Monitoring senior beleidsadviseur, hulp van 3 integraal gebiedsbeheerders, inplanning Planbureau Sector Uitvoering. Doe eens gemakshalve 5 uur per week x € 80,00 bruto uurloon ambtenaar (€ 20.000,00)
- 52 weken per jaar een rondrit van 1 dagdeel door Zaanstad met 1 auto (kosten onbekend) en 2 man m/v-personeel x gem. € 50,00 bruto per persoon per ambtenaar (auto + € 20.000,00)
- Gedeeld door 687 volle zakken plastic afval. Het aantal zakken zwerfafval is **niet** geteld.

Welke oppervlakten zijn onderhanden genomen? De ambtenaar vraagt zich af of ze überhaupt **een half procent van het gebied van de gemeente** hebben gehaald.

Vlaardingen en Schiedam:

Uit gegevens van april 2017 blijkt dat deze plastic verpakkingsafval en drankenkartons heeft ingezameld. De hoeveelheid voor alleen de gemeente Vlaardingen is onbekend, maar **samen met de gemeente Schiedam is dit in 8 maanden 11.260 kg geweest.** Hoeveel hiervan werkelijk opgeraapt zwerfafval betreft is **onbekend.**

De gemeentelijke kosten van Vlaardingen bedroegen in 2016 € 32.326,63; dit betrof het uitzetten van containers, materiaal, communicatie (uren en materiaal), inzamelkosten en verkoopkosten. Ambtelijke kosten zijn **niet bekend.** De gemeentelijke kosten van Schiedam bedroegen € 32.871,00. E.e.a. komt neer op een bedrag van € 5,79 per kg. Uitgaande van ongeveer 40 units per kg komt dit neer op ongeveer 14,5 ct per flesje/karton plus ambtelijke kosten.

Welke oppervlakten zijn onderhanden genomen? Vlaardingen geeft aan: **"47% van het grondgebied"**, omdat *"8 verenigingen van de 26 aangeschreven verenigingen en 21 scholen van de 35 aangeschreven scholen meedoen"*. Schiedam geeft aan: *"62 van de 117 in Schiedam en Vlaardingen aangeschreven scholen en verenigingen doen mee, dus 53%"*.

Goeree-Overflakkee:

Er zijn **geen gegevens bekend**. De gemeente heeft alleen stukken kunnen overleggen die afkomstig zijn van de VNG en die niets zeggen over de resultaten van de gemeente zelf.

Apeldoorn:

De gemeente rapporteert over de periode van april 2016 tot 1 september 2017 dat er 965.223 units (flesjes en blikjes) zijn ingeleverd en dat een bedrag van € 152.161,75 aan kosten is genoteerd, met nog enkele kosten op P.M. Dit komt neer op **15,8 ct per unit**, plus enkele kosten P.M.

Hoeveel **daadwerkelijk als zwerfafval is opgeraapt, kan de gemeente niet zeggen**.

In 2016 werden er grofweg **400 ambtelijke uren geïnvesteerd**. De door de gemeente gedefinieerde ambtelijke efficiëntie kwam toen neer op circa 1.000 flesjes/blikjes per uur. Dit was inclusief de opstartfase van het project.

Welke oppervlakten zijn onderhanden genomen? **Niet (precies) bekend**.

Sliedrecht:

Hoeveelheden en soorten afval zijn niet gemeten. Wel is bekend dat circa 50 containers van 240 liter om de week worden geleegd. Hoeveel hiervan werkelijk opgeraapt zwerfafval betreft, is **onbekend**.

De gemeentelijke kosten en/of mankracht: **circa 200 uur van de beleidsadviseur** voor de opstart van de pilot. De continuering in het tweede jaar heeft weinig inspanning gekost. Het legen van de afvalbakken gebeurt op de wijkroute met de andere containers. De ambtelijke efficiëntie **niet bekend**.

Welke oppervlakten zijn onderhanden genomen? **Niet bekend**.

Arnhem:

Vanaf juni 2016 tot en met december 2016 is 3.060 kg PMD-afval ingezameld. **Niet bekend** is hoeveel 'echt' zwerfafval er ingezameld is.

Gemeentelijke kosten / mankracht:

Communicatiekosten	€ 9.863,00
Inzamelingskosten (SUEZ)	€ 10.345,37
Materiaal om zwerfvuil op te ruimen	€ 3.685,75
Knikkertegel (bedankje)	€ 2.109,50
Totaal	€ 26.003,62

Hoeveel tijd medewerkers van de gemeente erin hebben gestoken, is **onbekend**.

Welke oppervlakten zijn onderhanden genomen? De scholen en verenigingen hebben de directe omgeving van de school, sportlocatie, buurthuis of kinderboerderij onder handen genomen. Deze waren over de hele stad verspreid. Het percentage van het grondgebied van de gemeente is **onbekend**.

Soest:

Er is **geen exacte informatie** over de hoeveelheden beschikbaar. De zakkenteller geeft (peildatum: 24 maart 2017) **761 ingeleverde zakken** weer. Gelet op het feit dat de meeste maatschappelijke organisaties inzamelen via klike's in plaats van zakken is dit aantal **niet meer dan een indicatie**.

Het betreft met name ingezamelde PMD. **Er kan niet worden aangegeven hoeveel daarvan opgeraapt zwerfafval is** omdat niet gevraagd is aan de deelnemers om dit te registreren.

Het aantal ambtelijke uren die aan deze pilot worden besteden zijn **niet geregistreerd**. Aan externe kosten werd tot 1 juli 2017 **€ 29.100,00 besteed**. Deze kosten bestaan uit het **inhuren van een externe projectleider** en het eerste jaar van de zwerfafvalvergoeding voor de deelnemers aan de pilot. De ambtelijke efficiëntie is niet te berekenen volgens de gemeente.

De kosten per zak bedroegen € 38,25 plus de ambtelijke uren. Uitgaande van 250 – 400 units per zak komt dit neer op **9,6 - 15,3 ct per flesje/blikje** plus ambtelijke uren.

Welke oppervlakten zijn onderhanden genomen? Volgens een ontvangen kaart van de gemeente blijkt het maar een heel klein gebied te zijn. **Misschien 2 à 3%**

Haren:

Deze gemeente met 19.672 inwoners werd door de stuurgroep genoemd als de nr. 9 van best presterende gemeenten.

Er werd een vergoeding van € 2,50 betaald voor iedere volle zak PMD, met een maximum van € 750,00. Er mocht alleen plastic, metaal en drankkartons worden aangeboden. De gemeente verstreek gratis zakken en prikkers en kwam de zakken ophalen (dagelijks). Opmerkelijk onderdeel was een WIFI-bank, waarbij gebruikers van de bank de ruimte rond de bank zouden schoonhouden. Volgens de gemeente zou er wekelijks **één uur mankracht** zijn besteed en was **70% opgeraapt afval** en 30% huishoudelijk/kantineafval. Geschat wordt dat **30% van het totale grondgebied** onder handen zou zijn genomen. **Echter**, uit de Wob-stukken lijkt echter tegelijkertijd te moeten worden opgemaakt dat alleen maar enkele basisscholen en een zorgboerderij hebben meegedaan. Het oppervlak van 30% lijkt aldus een behoorlijke overschatting – zeker nu de gemeente een behoorlijk buitengebied en behoorlijk wat water kent.

Oosterhout:

Er zijn twee soorten afval ingeleverd, namelijk: petflesjes en blikjes. In totaal zijn er 409 zakken plastic flesjes van ongeveer 7,5 kg en 247 zakken blikjes van ongeveer 9,5 kg ingeleverd (in de periode juni 2016 tot en met maart 2017). Meer dan de helft van het ingeleverde afval is "schoon". De verwachting van de gemeente is dat dit **huishoudelijk afval is en niet van straat komt**. Het gaat aldus om in totaal ongeveer 5.300 kg.

Voor dit project is er **vijf uur mankracht** ingezet waaronder een planner, ophaler en projectmedewerker. Bedoeld lijkt te zijn: per week.

Bij deze pilot worden flesjes en blikjes ingezameld op de deelnemende locaties. Het kan zijn dat leden/scholieren vanuit huis of onderweg flesjes en blikjes meenemen naar de locatie waardoor er **geen inschatting** kan worden gemaakt over **hoeveel procent van het grondgebied** onderhanden is genomen. Een aantal organisaties organiseert daarnaast nog afzonderlijke acties. Denk hierbij aan het nader in de buurt rond gaan om flesjes en blikjes te verzamelen. Er zijn een drietal verenigingen die hun omgeving hebben geadopteerd. Gezien het bovenstaande beschikken zij niet over cijfers om de vraag te beantwoorden welke oppervlakten onderhanden zijn genomen.

Huizen:

De opgevraagde informatie is nog **niet beschikbaar**. Er vinden nu gesprekken plaats tussen de gemeente en (mogelijke) organisaties die (willen) deelnemen aan de pilot.

Dordrecht:

Er is 3.553 kg PMD opgehaald in de periode 12 april 2016 tot en met 21 maart 2017. Hoeveel zwerfafval is opgeraapt, is **niet bekend**.

De gemeentelijke kosten en/of mankracht zijn **niet bekend**.

Welke oppervlakten zijn onderhanden genomen? **Niet bekend**.

Rotterdam:

30 organisaties (t.w. 13 scholen en 17 (sport)verenigingen) hebben in totaal 630 zakken van 240 l aangeleverd. **Verhouding werkelijk zwerfafval en van huis/kantine/school meegenomen flesjes is niet bekend.**

In 2016 is er € 25.000,00 aan uitgegeven, plus 0,2 fte. *“Een berekening van ambtelijke kosten/mankracht per aantallen blikjes/flesjes is niet van toepassing”* omdat de pilot ook op *“bewustwording en educatie”* ziet. Er is 0,3 km² onder handen genomen.

Moerdijk:

Bij de tot maart 2017 enige (!) deelnemer van de pilot werd in 2016 per periode van zes weken gemiddeld één à twee bakken van elk blik en plastic opgehaald. De exacte hoeveelheden werden **niet bijgehouden**.

Alle ingezamelde materiaal is van de leerlingen van de school zelf afkomstig. Er is **geen zwerfafval op deze manier ingezameld**.

De gemeentelijke kosten en/of mankracht: **niet bekend**.

Welke oppervlakten zijn onderhanden genomen? **Niet bekend**.

Bronckhorst:

De gemeente rapporteert op 20 maart 2017 dat in de periode van juni – december 2016 er in totaal 301 klike's van 240 liter zijn ingeleverd. De vullingsgraad van deze klike's is niet vermeld.

In deze gemeente met 36.404 inwoners zijn uiteindelijk 17 basisscholen en 13 (sport)verenigingen bereid gebleken deel te nemen. Hoeveel leden/scholieren werkelijk deelnamen is onbekend. Als meest succesvol worden genoemd de grote voetbalverenigingen.

De ambtelijke efficiëntie (kosten/mankracht/opbrengsten) is onbekend. Naast gemeentelijke kosten, is relevant dat er voor € 10.000,00 een externe projectleider is ingehuurd. Volgens de gemeente zou *'het gehele grondgebied van de gemeente'* onder handen zijn genomen.

Als men weet dat Bronckhorst een van de grootste gemeenten van Nederland is met ruim 286 km² (28.643 ha) dan moet deze opmerking van de gemeenteambtenaar als te ongedefinieerd worden aangemerkt. Dat zou namelijk betekenen dat iedere organisatie gedurende bijna twee jaar 10.000 ha zou hebben geadopteerd en volledig zou hebben bijgehouden. Dat zou (met ruim geschat misschien maximaal 500 leden/scholieren per organisatie) neerkomen op **20 ha per individu – hetgeen volstrekt niet realistisch is en waarvoor ook ieder concreet bewijs ontbreekt.**

Analyse

Op grond van de ontvangen stukken is vooral de conclusie dat er veel onbekend is. Zo is bij alle gemeenten onbekend hoeveel van de ingeleverde soorten afval het werkelijk opgeraapt zwerfafval betreft en hoeveel eigenlijk inzameling van flesjes/blikjes (huishoudelijk of bedrijfsafval) is geweest. Daarnaast zie je in geval van Zaanstad dat de gemeente ondervindt dat een aantal deelnemers zelfs afval van huishoudens meeneemt en buurtbewoners of zelfs bedrijven aanmoedigt om huishoudelijk plastic in te leveren.

Betreffende de kosten en ambtelijke ondersteuning lopen de gegevens flink uiteen en **met uitzondering van Apeldoorn en Zaanstad weet eigenlijk geen enkele gemeente een sluitende financiële verantwoording te presenteren.**

In de gemeente Zaanstad lijken de kosten neer te komen op € 145,00 per zak van 240 liter. Uitgaande van 250 – 400 items per zak zouden gaan, zou dit neerkomen op een kostprijs van **36 – 58 ct** per flesje/blikje.



In de gemeente Arnhem lijkt het te gaan om € 8,49 per kg plus ambtelijke kosten. Uitgaande van 40 items per kg zou dit dus neerkomen op **21 ct** plus ambtelijke kosten per flesje/blikje.

De 965.223 ingeleverde flesjes en blikjes kostten de gemeente Apeldoorn een bedrag van € 152.161,75, hetgeen neerkomt op **15,8 ct** per unit, plus nog enkele PM-kosten.

De gegevens van de gemeenten Vlaardingen en Schiedam lijken neer te komen op **14,5 ct** per flesje/karton plus ambtelijke kosten. De cijfers van Soest zouden iets lager kunnen uitkomen, maar deze zijn te onzuiver, doordat de ambtelijke component en precieze aantallen per zak ontbreken.

Onduidelijkheden zien we bij de vraag welke oppervlakten onderhanden zijn genomen. Bij de meeste gemeenten is dit gegeven onbekend. In geval van Zaanstad wordt getwijfeld of wel een half procent van het grondgebied wordt schoon gehouden en in geval van Soest is het maximaal 2-3%.

Opvallend is nog wel dat de gemeenten Vlaardingen en Schiedam spreken over *“47% en 53% van het grondgebied”*, maar gezien de bewoordingen *“62 van de 117 in Schiedam en Vlaardingen aangeschreven scholen en verenigingen doen mee, dus 53%”*, gaan we ervan uit dat deze gemeenten de vraag niet correct hebben opgevat omdat zij zijn uitgegaan van de hoeveelheid aangeschreven scholen en verenigingen (*“117 scholen en verenigingen = 100%”, dus 62 van de 117= 53%*). In deze gevallen kan dus niet worden vastgesteld welk oppervlakte onderhanden is genomen.

Bovendien geeft de gemeente Moerdijk aan verbaasd te zijn dat zij in het rapport *“Tussenevaluatie Pilot Schoon Belonen”* zijn genoemd aangezien de daar gepubliceerde informatie helemaal niet bij de gemeente is opgevraagd. De informatie is niet van de gemeente Moerdijk afkomstig en is ook niet correct.

Conclusie

Al met al zijn, op de Zaanse en Apeldoornse administratie na, eigenlijk **alle financiële gegevens van deze vijftien gemeenten vér onder de maat**.

Opmerkelijk is dat veel gemeenten **niet inzichtelijk hebben kunnen maken hoeveel ambtelijke uren** wekelijks gepaard gaan met Schoon Belonen, terwijl deze ambtelijke kosten wel 15 – 50% van de totale kosten kunnen beslaan.

Uit de wel verstrekte gegevens zou kunnen worden opgemaakt dat de totale kosten per flesje/blikje **tenminste ongeveer 15 ct per blikje/flesje** bedragen. Dit kan echter in sommige gevallen oplopen tot 36 en zelfs 58 ct.

Bijlage 4: Analyse van de 15 koplopers mbt 'landelijke uitrolbaarheid' en zwerfafval-aanpak (Nav ons Wob-verzoek van 16 maart 2017)

Zaanstad:

Er zijn ongeveer 80 maatschappelijke organisaties benaderd in 2016. In 2017 is gebleken dat er 23 maatschappelijke organisaties meedoen aan de pilot. Het is voor de gemeente niet vast te stellen hoeveel mensen er in totaal hebben meegedaan.

De rapportage is uitermate kritisch. De conclusies van de gemeente zijn als volgt:

*"Met afvalverwerker HVC (contactpersoon: dhr. Co Kuip) spraken we af, dat het ingeleverde plastic, 'huishoudelijk plastic' van de deelnemers is geweest. HVC heeft geen behoefte aan plastic dat vervuild is, doordat het (lang) op straat of in het water heeft gelegen. Hierbij lopen we tegen **twee zaken** aan: Gemeente Zaanstad kan **niet garanderen dat GEEN van de deelnemers op straat gevonden plastic en blik aanlevert**; we kunnen niet instaan voor de kwaliteit van het ingeleverde plastic*. In de PowerPoint SimW kunt u aflezen dat één van onze medewerkers heeft gezien dat er **(diabetes-) spuiten** uit één van de aangeboden zakken kwam rollen. Of dit waar is of niet, of waar dit afval vandaan komt, was achteraf niet meer na te gaan. Aan de andere kant: HVC moet ook met huishoudens dealen, die niet altijd even goed afval scheiden.*

*We ondervinden dat een aantal deelnemers **plastic afval van huishoudens opneemt en buurtbewoners of zelfs bedrijven aanmoedigt om plastic in te leveren**. Let u vooral op de hoge scores van Pelikaan en Blok. Gemeente Zaanstad kan dit niet aan de ingezamelde buit zien; natuurlijk is het 'verdacht' als een klein buurthuis per week 29 volle zakken plastic produceert. Wij kunnen bijna geen passende maatregelen hiertegen nemen, anders dan de deelnemer weren uit de proef. Iets wat we (tot nu toe) niet hebben gedaan; het is een proef en het mag fout gaan.*

***Wat er (dus) gebeurt is dat wij als gemeente bedrijfs- en huishoudelijk afval aan het verplaatsen zijn, terwijl we ook al betalen aan HVC voor het ophalen van huishoudelijk afval.** U neemt dit in uw vraag niet mee als kostenpost, maar dat is het natuurlijk wel.*

Van deelnemende clubs horen wij, dat hun afvalcontracten vaak inflexibel zijn. Zij betalen tijdens deelname gewoon de volle mep aan hun afvalverwerker, terwijl ze minder afval aanleveren. Ook zij 'verdienen' niet aan het 'voordeel' dat wij het plastic weghalen. (...)

Gemeente Zaanstad doet mee aan de proef Schoon Belonen, om o.a. jongeren te informeren over afval scheiden, de waarde van herbruikbaar afval en het belang van het opruimen van de openbare ruimte rondom de maatschappelijke organisatie. Wij merken meer-en-meer dat onze goede bedoelingen verzanden. Om u een indicatie te geven van de complexiteit:

*- School CBS Het Baken doet mee, omdat **één conciërge zeer enthousiast is** en toch al opruimde in de buurt. Dit zegt niets over de inzet van de leerlingen van die school.*

- Voetbalclub Fortuna en ZCFC doen mee, met als oorspronkelijk doel om de (jong) sporters te informeren en activeren. De clubs merken dat er **geen interesse is bij jeugd en/of ouders**, of er wordt slecht intern gecommuniceerd, of men krijgt er intern de handen niet voor op elkaar. Maar omwille van de inkomsten halen vrijwilligers / de 'mopperploeg' na het weekend alle bakken en zakken leeg en doen aan nascheiding van plastic*
- Buurtcentrum de Pelikaan doet mee. Dit kan **alleen omdat (toevallig) een actieve ploeg Zaanse Schonen de Pelikaan als uitvalsbasis hebben gekozen**. De Zaanse Schonen zijn **GEEN vrijwilligers** van de Pelikaan. Kiezen de Schonen een andere startplek? Dan heeft de Pelikaan geen vrijwilligers beschikbaar voor de schoonadoptie.
- Sommige groepen **haken af of houden op te bestaan**.

De aantallen deelnemers fluctueren daarom voortdurend. (...)

Wat kan ik u verder nog melden?

De conclusie van Gemeente Zaanstad zal worden, dat de proef wat ons betreft **NIET geslaagd** is:

- Schoon Belonen gaat naar onze optie geen structurele bijdrage leveren aan het VOORKOMEN van zwerfafval.

Nu nog niet omdat het té onbekend is. Met de beperkte tijd en middelen is ingezet op free-publicity, communicatie via de kanalen van Gemeente Zaanstad (Zaanstad Journaal, posters in Blijpverts, aandacht via Duurzaam.nl), direct mail naar adressenbestand scholen en sportclubs, mond-tot-oor reclame en huisbezoeken. We hebben daarmee de kandidaten binnengehaald, die we hebben en nog steeds heel veel inwoners van Zaanstad niet bereikt (middelen). Daarbij heeft Zaanstad – net als veel andere gemeenten - mensen uit andere culturen, vaak nog met een taalachterstand. Een deel van onze inwoners zijn allochtonen van 1^e, 2^e en 3^e generatie, Zaanstad vangt veel asielzoekers op en klussers uit het voormalig Oostblok vinden onderdak in onze regio. Binnen de gemeente ontbreekt de kennis en capaciteit om deze groep effectief aan te spreken met communicatie. (taal- en misschien cultuurbarrière).

- Schoon Belonen levert geen structurele bijdrage aan het OPRUIMEN van zwerfafval. Nu hebben voornamelijk maatschappelijke organisaties zich aangemeld uit redelijk schone delen van de stad. Van clubs is al jaren bekend dat het **animo van vrijwilligers afneemt**. Dat merk ik ook in gesprekken met benaderde én met deelnemende clubs. Clubs uit gebieden die wat anoniemer en (daarom) meer vervuild zijn, melden zich niet aan. Dat geldt ook voor gebieden waar bijna niemand komt óf waar juist heel veel niet-inwoners komen (daar voelt niemand zich verantwoordelijk voor). Daar hebben ze liever dat de gemeente verantwoordelijk blijft voor het opruimen van de straat. Het begeleiden van deelnemers in hun vragen en behoeften, het ophalen van het plastic* afval en soms het zwerfafval, controle op de kwaliteit van het opruimen, navenen op plekken waar deelnemers zitten die meer vervuild zijn. **Het levert de Gemeente Zaanstad niet minder werk op...**

- Schoon Belonen is GEEN ALTERNATIEF VOOR STATIEGELD.

Wij zien dat onze deelnemers meedoen om hun eigen redenen. Sommige uit liefde voor het nageslacht, andere uit liefde voor de natuur, andere voor een veilige en schone omgeving, andere vanwege de opvoedkundige taak, weer andere vanwege het inkomen uit de beloning, weer anderen geven deze beloning altruïstisch door (zo sparen sommige vrijwilligers voor een ander goed doel, namelijk het Dierenasiel. Het asiel is zelf geen deelnemer aan de proef Schoon in mijn Wijk).

*Deze redenen **zijn té diffuus om een goede campagne op te richten**; met 17 miljoen mensen kan je wel 17 miljoen verschillende redenen hebben. Je-geld-terug-krijgen, wat statiegeld in de basis is, is een super eenduidige en eenvoudig te begrijpen reden voor iedereen, ongeacht je sociale klasse, houding t.a.v. afval scheiden of zwerfafval opruimen, verblijfsduur (toerist of niet) of Nederlands als eerste of tweede taal."*

Schiedam:

Wat betreft het aantal deelnemers wordt aangegeven: *"62 deelnemers voor de gemeente Schiedam en Vlaardingen"*.

In Schiedam zijn er veel wisselingen van terreinen en fusies onder de verenigingen en hierdoor is het lastig om te starten.

Voor de rest zijn de bevindingen van de gemeente Schiedam hetzelfde als de bevindingen van de gemeente Vlaardingen.

Vlaardingen:

Er is geen tussentijdse en/of jaarrapportage aan de Werkgroep Schoon Belonen verzonden.

Acht verenigingen en 21 scholen hebben meegedaan aan de pilot. Het aantal personen dat aan de pilot heeft meegedaan is onbekend.

Uit gesprekken blijkt dat een wedstrijd van een jaar te lang is om dit te blijven delen, op een enkeling na. Ook blijkt dat de scholen en verenigingen die deelnemen al intrinsiek gemotiveerd zijn om afval te scheiden en/of de omgeving schoon te houden en dus hier geen prijs voor nodig hebben. Door de persoonlijke gesprekken en tussentijdse beloningen gaat de aandacht voor afvalscheiding en schoon houden van de omgeving steeds meer leven:

"Wedstrijd leeft niet, schoon houden en afval scheiden wel".

"Aandachtspunten:*Scholen*

*Bij scholen is veel onvrede over het zwerfafval op de schoolpleinen en in de omgeving. Doordat de schoolpleinen openbaar zijn, moeten ze elke ochtend prikken, anders kunnen de kinderen überhaupt niet spelen. Bij sommige scholen is het prikken helemaal ingeburgerd en vinden leerlingen het ook leuk, bij **andere scholen wordt het nog voornamelijk ingezet als strafcorvee**. Hierdoor staan veel scholen dan ook **niet positief tegen een wedstrijd** op het schoon houden van de omgeving aangezien het al een noodzakelijk kwaad is.*

*Het is **moeilijk om de juiste contactpersoon te vinden**, de ene keer is het een enthousiaste leraar, de andere keer de conciërge en dan weer de directeur. Het kost tijd om dit uit te vinden. Daarom heeft de gemeente zich dit jaar geconcentreerd om **de deelnemers gemotiveerd te houden** en de scholen die nog niet deelnemen voor dit jaar links te laten liggen.*

Verenigingen

*Bij verenigingen zijn het vaak alleen de onderhoudsploegen die de omgeving schoon houden en zich hiermee bezig houden en hiervoor worden geen jonge leden ingezet. **De meeste verenigingen hebben al moeite met het binden van leden en geven aan dat de leden komen om te sporten en niet om vuil op te ruimen.***

***Na vakanties moet je eigenlijk weer opnieuw beginnen**, pas als het helemaal in het dna zit, hoef je er niet meer langs.*

Toekomst

- 1. De scholen en verenigingen die nu plastic scheiden hierin blijven stimuleren, door persoonlijke aandacht (bezoeken) en onverwachtse tussentijdse beloningen (compliment, taart etc.).*
- 2. Scholen en verenigingen die niet deelnemen opnieuw bezoeken en laten aanhaken bij schoon loont.*
- 3. Geen wedstrijd meer, maar scholen en verenigingen assisteren en ondersteunen bij initiatieven vanuit de school om schoner te worden.*
- 4. Delen van tips en successen via social media, persberichten, clubbladen, school nieuwsbrieven, mails etc."*

Goeree-Overflakkee:

Er zijn **geen gegevens bekend**. De gemeente heeft alleen stukken kunnen overleggen die afkomstig zijn van de VNG en die niets zeggen over de resultaten van de gemeente zelf.

Apeldoorn:

Uiteindelijk zijn er zo'n 73 organisaties die participeren. Het zijn diverse organisaties zoals sportverenigingen, buurtverenigingen, kerken, scouting, zorgclubs, zangkoren, etc. Als gemeente hebben is er geen inzicht in het aantal leden per organisatie.

Hoeveel **daadwerkelijk als zwerfafval is opgeraapt kan de gemeente niet zeggen**. Welke oppervlakten onderhanden zijn genomen is **niet precies bekend**. Weliswaar verwijst de betreffende ambtenaar naar een digitale kaart op internet ("Apeldoorn Rein"), maar die kaart helpt ons op het eerste gezicht niet veel verder.

Sliedrecht:

Er is geen tussentijdse en/of jaarrapportage aan de Werkgroep Schoon Belonen verstuurd. Na juli 2016 heeft de gemeente geen andere stukken inzake de pilot in bezit gekregen en/of opgesteld.

Er deden 28 organisaties mee. Dit waren scholen, natuur-, milieu- en educatiecentrum, kinderboerderij, kerken, muziekschool, sportverenigingen en andere maatschappelijke organisaties. Er zijn circa 1.200 leden, maar onbekend is hoeveel mensen er aan de pilot hebben meegedaan.

De belangrijkste succesfactoren tot nu toe:

- "1. Grote deelname door persoonlijke benadering en maatwerk.*
- 2. Aanschuiven bij bestuurlijk overleg scholen, waardoor collectief besluit mogelijk is.*
- 3. Directe winst door vermindering kosten afvalinzameling omdat hoeveelheid restafval vermindert.*
- 4. Het makkelijk maken voor deelnemers, o.a. door beschikbaar stellen van bakken."*

De belangrijkste faalfactoren tot nu toe:

"Geen. Meer evaluatie zou prettig zijn, waardoor meer bijsturing mogelijk is. Nu doen we dit pas aan het einde van het eerste jaar."

Hoeveelheden en soorten afval zijn niet gemeten. De ambtelijke efficiëntie **niet bekend**.

Welke oppervlakten onderhanden zijn genomen is **niet bekend**.

Arnhem:

Er doen 37 organisaties mee: 25 scholen met in totaal 5.325 leerlingen en drie sportverenigingen met in totaal 1.625 leden. Van de overige organisaties zijn de aantallen niet bekend. Ook hier worden eenvoudigweg alle leerlingen en leden als 'deelnemer' aangemerkt, terwijl dat in de werkelijkheid natuurlijk nimmer het geval zal zijn.

De gemeente heeft geen tussentijdse of jaarrapportage opgesteld. Ook heeft de gemeente na juli 2016 geen stukken in haar bezit gekregen en/of opgesteld.

Minpunten zijn dat **niet bekend is hoeveel zwerfafval er ingezameld is**, hoeveel tijd medewerkers van de gemeente in de pilot hebben gestopt, en **welk percentage van het grondgebied van de gemeente onder handen is genomen**.

Oosterhout:

In totaal doen er 35 organisaties mee aan de pilot. Bij de stukken bevindt zich een overzicht van de deelnemers, wat voor organisaties het zijn en hoeveel leden/scholieren de organisaties hebben. Er wordt –eenvoudigweg- aangegeven dat er in totaal 9.248 personen aan de pilot meedoen.

Belangrijke contra-indicatie mbt zwerfafval-opruimen is dat *“meer dan de helft van het ingeleverde afval ‘schoon’ is”*. De verwachting van de gemeente is dat *“dit huishoudelijk afval is en niet van de straat komt”*. Daarnaast kan er **geen inschatting** kan worden gemaakt over **hoeveel procent van het grondgebied** onderhanden is genomen.

Huizen:

De opgevraagde informatie is nog **niet beschikbaar**. Er vinden nu gesprekken plaats tussen de gemeente en (mogelijke) organisaties die (willen) deelnemen aan de pilot.

Dordrecht:

Zeven organisaties doen mee aan de pilot: vijf sportverenigingen en twee scholen. Niet bekend is hoeveel leden/scholieren die organisaties hebben of hoeveel mensen in totaal hebben meegedaan.

Hoeveel zwerfafval is opgeraapt is **niet bekend**. De gemeentelijke kosten en/of mankracht zijn **niet bekend**. Welke oppervlakten onderhanden zijn genomen is **niet bekend**.

Soest:

Het rapport van de tussenevaluatie Schoon Belonen was bij de gemeente niet expliciet bekend. Op 27 februari jl. heeft de werkgroep Schoon Belonen de gemeente per brief geïnformeerd over de conclusies uit deze tussenevaluatie. Inmiddels heeft de gemeente begrepen dat de tussenevaluatie tot stand is gekomen via telefonische interviews met een selectie van pilotgemeenten en de gegevens zoals ingevuld in Wastetool en de 'zakkenteller'. Er is door de gemeente geen tussentijdse rapportage opgesteld en vertrekt aan het projectteam Schoon Belonen.

Op peildatum 24 maart 2017 waren er 23 deelnemers aan de pilot. Dat betreft negen sportverenigingen, zeven basisscholen en zeven andere maatschappelijke organisaties (kerken, kinderboerderij e.d.). Het totaal van het aantal leden van de sportverenigingen en scholieren van de basisscholen die "meedoen" bedraagt 5215.

Er is **geen exacte informatie** over de hoeveelheden beschikbaar. Het betreft met name ingezamelde PMD. **Er kan niet worden aangegeven hoeveel daarvan opgeraapt zwerfafval is** omdat niet gevraagd is aan de deelnemers om dit te registreren. Volgens een ontvangen kaart van de gemeente blijkt het maar een heel klein gebied onderhanden is genomen. **Misschien 2 à 3%?**

Moerdijk:

Hoewel deze gemeente door de stuurgroep werd genoemd als één van de best presterende gemeenten, geeft de gemeente aan niet te begrijpen waar die conclusie op is gestoeld. Zo was er in februari/maart 2017 slechts één organisatie die deelnam aan de pilot (een middelbare school). Het is niet bekend of alle leerlingen actief deelnemen aan de pilot op school. Het aantal mensen is dus niet bekend. Er is nog geen zwerfvuil ingezameld.

Bronckhorst:

De van deze gemeente ontvangen informatie is te summier om conclusies te trekken. Er zijn monitoringsgegevens van 2015 (!) overgelegd, maar geen recentere gegevens. De deelnemende organisaties zijn niet gespecificeerd, noch wat hun motivatie was om mee te doen.

Daar waar het Wob-verzoek zeer uitgebreid was, betekent dit dat –ervan uitgaande dat Bronckhorst eerlijk alle voorhanden stukken heeft toegezonden- de benodigde informatie ook niet bestaat en dus ook niet kan worden nageleverd aan de stuurgroep.

Analyse

De volgende punten vallen op in de gemeentelijke antwoorden:

- Er zijn geen **tussentijdse en/of jaarrapportages** aan de werkgroep Schoon Belonen verstuurd;
- Verreweg de meeste gemeenten hebben **na juli/augustus 2016 geen stukken in hun bezit gekregen en/of opgesteld;**
- Het rapport van de tussenevaluatie van de Stuurgroep Schoon Belonen bleek bij de meeste gemeenten niet eens bekend. De tussenevaluatie kwam meestal tot stand via telefonische interviews met een selectie van pilotgemeenten;
- Er is geen voorafgaand concept naar de gemeente gestuurd met de vraag of de gegevens / conclusies klopten;
- **De tussenrapportage van de Stuurgroep bevatte flinke fouten:**
 - a. Zo staat in het rapport dat Zaanstad nummer 1 is met 2249 opgehaald zakken, terwijl de gemeente aangeeft dat dit aantal niet klopt en dat er (maar) 697 zakken zijn opgehaald;
 - b. De gemeente Moerdijk geeft aan aan verbaasd te zijn dat zij in het rapport van de tussenevaluatie zijn genoemd aangezien de daar gepubliceerde informatie niet bij de gemeente is opgevraagd. De informatie is niet van de gemeente Moerdijk afkomstig en is ook niet correct. Dat deze gemeente met één deelnemer in de top 15 zou staan, is bijzonder vreemd, aldus Moerdijk zelf.
- Een aantal gemeenten geeft aan **dat er geen exacte informatie bestaat over de hoeveelheden afval, terwijl de werkgroep Schoon Belonen doet voorkomen wel over cijfers van de gemeenten te beschikken .**

Op basis van de verstrekte stukken kan het volgende beeld worden geconstrueerd.

Na de eerste fase van *'feestelijke kickoffs'* en het enthousiasmeren van maatschappelijke organisaties is het stof uiteindelijk neergedaald. Diverse gemeenten rapporteren dat de **pilot in veel gevallen minder succes heeft opgeleverd dan verwacht**. De rapporteur van de gemeente Zaanstad, waar men zeer veel uren en energie in het project heeft gestoken, is uitgesproken negatief.

Vlaardingen/Schiedam geeft aan dat **competitie-elementen niet werken** of zelfs averechts uitpakken. Ook wordt soms verzucht dat men 'na de vakantie weer op nieuw kan beginnen' met de communicatie naar scholen en verenigingen.

Zelfs in de meest succesvolle gemeenten **blijkt het merendeel van de maatschappelijke organisaties niet te willen participeren**. Bovendien is van wél deelnemende organisaties niet precies bekend hoe groot de animo binnen zo'n club/school/kinderboerderij/kerk is.

De vermelding dat een voetbalvereniging –bij wijze van spreken- 1.000 leden heeft, is in dat opzicht eigenlijk zinledig.

Gemeenten geven ook aan dat:

- het aantal deelnemende organisaties fluctueert;
- het zeer lastig is om organisaties te motiveren deel te laten nemen aan de pilot;
- de animo van vrijwilligers afneemt;
- dat niet gegarandeerd kan worden op het opgeraapte afval ook echt van de straat afkomt en niet afkomstig is van huishoudelijk afval; sterker nog, diverse gemeenten geven aan te vermoeden dat het afval van thuis is meegenomen of school/clubafval betreft.

Concreet ‘zwerfafval-opruimen’ lijkt in al deze gemeenten zéér weinig te hebben plaatsgevonden. Dit blijkt niet alleen uit het feit dat gemeenten en maatschappelijke organisaties amper van dit soort evenementen beschrijven, maar ook uit het feit dat gemeenten beschrijven dat **het aangeleverde afval vaak zeer schoon is**.

Conclusie

De pilot is veelal ingezet om op scholen, in buurthuizen en op sportclubs flesjes en blikjes gescheiden in te zamelen. Daarmee is de pilot meer een recycling- en educatie-project geworden dan een project waarmee effectief zwerfafval is aangepakt/opgepakt. **Zwerfafval-opruimen blijkt zéér weinig te hebben plaatsgevonden.**

Het communiceren met maatschappelijke organisaties blijkt **een tijdrovende taak te zijn**. Een deel van de aangeschreven organisaties doet uiteindelijk mee, maar de aantallen verschillen zéér per gemeente. Zo deden er in Arnhem 37 organisaties mee en in Apeldoorn 69. Dordrecht rapporteert slechts 7 deelnemende organisaties, terwijl Schiedam/Vlaardingen hoog lijken te scoren met 62 deelnemende maatschappelijke organisaties. Dat dit dan, zoals hun rapporteur stelt, ongeveer 50% van alle maatschappelijke organisaties zou zijn, lijkt echter niet te kloppen.

Als men zich dan realiseert dat de gemeente Arnhem bijvoorbeeld alleen al 62 sportverenigingen kent (Sportwijzer.nl), 65 basisscholen (Allecijfers.nl), 18 middelbare scholen en 20 kerkgenootschappen (Kruislinks.nl) en dat daar bovenop nog het aantal buurtverenigingen, kinderboerderijen, buurthuizen enz. moet worden geteld, dan is duidelijk dat er alleen al in Arnhem tenminste 200 maatschappelijke organisaties actief zijn. In die zin gaat het dus om hooguit 37/200 organisaties. **In Arnhem doet aldus maximaal 18,5% van de organisaties mee.**

Bovendien blijkt **het lastig** om een vereniging/school **duurzaam te betrekken**. Vanuit diverse gemeenten is bekend dat er **alweer organisaties zijn afgehaakt**, bijvoorbeeld omdat er intern te weinig enthousiasme was, de communicatie met de gemeente stroef loopt of men het gewoon te veel gedoe vindt.

Wanneer dit wordt gekoppeld aan de klacht van diverse gemeenten uit de Peloton-groep van 55 gemeenten dat er te weinig animo is onder maatschappelijke organisaties, dan is duidelijk dat de deelname van maatschappelijke organisaties een groot probleem is voor de mogelijke landelijke introductie van Schoon Belonen.

Zo rapporteren bijvoorbeeld Den Bosch, Edam-Volendam, Wassenaar, Voorschoten dat de pilot vanwege een **volledig gebrek aan animo** niet eens van start is gegaan. Een gemeente als **Enschede rapporteert dat maar 10% van alle aangeschreven organisaties (13 vd 130)** daadwerkelijk deelnamebereid was.

Er is bijna geen zicht verkregen op de vraag of maatschappelijke organisaties bereid zijn tot het opruimen van zwerfafval dat verder reikt dan hun eigen terrein of de nabije aanloopstrook.

Een belangrijk deel van Nederland is water. Uit geen enkel stuk is gebleken dat een maatschappelijke organisatie de aanpak van zwerfafval op water (plastic soup; rivieren, kanalen, meren, zee) op zich heeft genomen. Hetzelfde geldt voor dat deel van Nederland dat natuur is, landbouwgebied, doorgaande wegen (gemeentelijke, provinciale, rijkswegen), stationsgebieden, gemeentelijke en regionale bedrijventerreinen.

Het gaat echter niet alleen om de maatschappelijke organisaties. Ook had de pilot (om succesvol te zijn) redelijkerwijs zicht moeten bieden op de vraag of **alle gemeenten van Nederland bereid zouden** zijn om te participeren. Dat zicht is er niet. Contra-indicaties zijn er wel, wanneer men zich bedenkt dat een deel van de aanvankelijk deelnemende gemeenten in werkelijkheid helemaal niet heeft deelgenomen en dat 80% van de Nederlandse gemeenten zich niet voor deze pilot heeft willen inschrijven.

Al met al heeft de pilot Schoon Belonen in deze gemeenten naar ons oordeel **geen zicht gebracht** op de vraag **of en hoe daadwerkelijk alle gemeenten en aldaar voldoende organisaties, blijvend** kunnen worden ingezet op zo'n wijze dat **zwerfafval in heel Nederland** (dus inclusief rivieren, kanalen, meren, zee, landbouwgebied, doorgaande wegen, stationsgebieden, gemeentelijke en regionale bedrijventerreinen enz.) **effectief zou kunnen worden aangepakt**.



Bijlage 5: ROVA-gemeenten

Hörchner advocaten
T.a.v. Dhr. R. Hörchner
Princenhagelaan 1-B3
4813 DA BREDA

behandeld door



ons kenmerk
PS/MS1705

afdeling

Beleid & Communicatie

e-mail



telefoonnummer

(038) 427 36 96

datum

13 april 2017

onderwerp

Praktisch verzoek om informatie Schoon Belonen

Geachte heer Hörchner,

Hiermee bevestigen wij de ontvangst van uw mail d.d. 11 april 2017.

Wij waren in de veronderstelling dat de landelijke werkgroep van de pilot Schoon Belonen in of na de zomer van 2016 afspraken had gemaakt met uw bureau, namelijk dat wanneer u informatie nodig had u deze informatie bij hen kon opvragen. Wij hadden ook van de landelijke werkgroep begrepen dat zij u inmiddels een tussenevaluatie gestuurd hadden. Wij waren daarom in de veronderstelling dat de informatie bij u bekend was.

Uit uw mail blijkt dat dit niet zo is. Bijgaand verstrekken wij u daarom de informatie voor zover die bij ons tot op heden bekend is.

Onderstaand overzicht laat zien hoeveel scholen in welke gemeenten meedoen, hoeveel deelnemers per gemeente betrokken zijn en hoeveel containers van 240 liter per grondstoffensoort zijn uitgezet in de gemeenten.

Totalen per gemeente	Scholen	Deelnemers	PMD	Papier	GFT
Aalten	1	185	3	0	3
Bunschoten	2	274	10	10	15
Dinkelland	5	1408	19	0	8
Hattem	3	532	5	3	1
Hardenberg	14	2392	41	0	21
Heerde	2	470	11	10	5
Olst Wijhe	6	387	19	0	7
Oost Gelre	15	2881	26	14	45
Ommen	5	667	5	0	4
Raalte	5	1335	28	0	9
Steenwijkerland	7	695	15	0	8
Staphorst	2	525	15	0	11
Tubbergen	3	690	12	0	6
Twenterand	5	566	5	0	11
Zwolle	13	2695	38	13	16
Zwartewaterland	7	1285	6	6	6

TOTAAL

95

16987

258

56

176



De containers worden 1 x per 4 weken geleegd bij de scholen.

Het geadopteerde gebied waar de scholen zwerfvuil ruimen is vaak het gebied van een paar straten rondom de school. Wij hebben nog geen gegevens beschikbaar over de opgehaalde hoeveelheid en de herkomst van de grondstoffen en daarom nog niet over de gemeentelijke kosten. Aanvullende data komen eerst in het najaar van 2017 beschikbaar.

Wij gaan er van uit u hiermee voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
NV ROVA Holding



Projectmanager Mooi Schoon

Bijlage 6: Evaluatie van het “peloton van 55 gemeenten” (d.w.z. 84 minus 15 koplopers en 15 Rova-gemeenten)

	Begonnen?	Gestopt?	Nauwkeurige monitoring?	Zwerfafval aangepakt? Aantal MO's? Welk deel vd gemeente?
Albrandswaard			Sinds juli 2016 'geen stukken'.	
Almelo			Op bijna alle vragen: "Niet bekend". Geen stukken van toets.	
Alphen aan den Rijn			Succes en werkelijke deelname, opbrengsten en effecten zijn niet bijgehouden.	>90% vd PMD is eigen afval van MO's 14 MO's (w.v. 13 scholen) Mogelijke max MO's = 28. % vh grondgebied niet onderzocht 'de gehele gemeente kan hiermee niet worden schoongemaakt' Ambtelijke uren: 208 per jaar x € 65
Alphen-Chaam			incl. Baarle-Nassau/Gilze-Rijen. Geen gegevens verstrekt over resultaten.	76 ambtelijke uren
Baarle-Nassau			incl. Alphen-Chaam/Gilze-Rijen. Geen gegevens verstrekt over resultaten.	76 ambtelijke uren
Barendrecht			Geen gegevens.	School klaagt over uitblijven van betalingen.
Bergen	Niet gereageerd			
Bergen op Zoom			De precieze effecten zijn niet bekend.	Drie adviseurs aangetrokken Niet bekend hoeveel zwerfafval opgeraapt, hoeveel deelnemers per club/school Educatie op school succesvol genoemd 'Gewoon te weinig vrijwilligers voor de hele gemeente'
Berkelland			Geen of weinig zwerfafvalmonitoring. Wel 'steekproeven' maar geen objectieve effecten/gegevens.	0,2 fte nodig In 10 mnd 328 zakken opgehaald door 17 MO's (=1,9 zak per mnd/MO) Weinig tot geen inzet op zwerfafval Scholen/leraren vaak erg druk Kost heel veel tijd. Verenigingen lastig bereikbaar.

Borger-Odoorn	Niet volledig van start. Nog geen gegevens.			
Dalfsen			Geen gegevens	Ongeveer 15 ha onder handen genomen. 3 MO's
De Fryske Marren			Geen gegevens	4 VO scholen en 3x sportvereniging
Delft			Zwerfafvalaanpak en aantallen deelnemers niet bijgehouden. MO's getoetst op 'gevoel'.	Behoorlijk veel gegevens. 9 MO's In 12 mnd: 3.280 kg PMD bij scholen In 12 mnd: 29,5 240l-zakken bij anderen Vooral veel opgehaald bij DES tijdens Pinkstertoernooi Zéér klein opp vd gemeente. 'Niet realistisch dat hele opp. door MO's zal worden schoongehouden'. 8 ambtelijke uren per week (� 22.294,25/jaar) 'Veel media-aandacht leidt niet direct tot nieuwe deelnemers. Docenten niet-ontvankelijk ivm hoge werkdruk'.
Delfzijl			Op 4 locaties in de gemeente wordt gemonitord. Geen gegevens overgelegd.	
Den Bosch	Gesprekken met 5 verenigingen. Geen interesse. Niet gestart.			
Den Haag			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	31 MO's. 3 gestopt. Totaal 1.430 kg. 461 zakken van 3,1 kg. Dus ongeveer 1,2 zak per MO per maand.
Den Helder			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	'Resultaten vallen tegen'. Leerlingen buiten de les niet gemotiveerd. 'Wij kunnen concluderen dat beloning ild vorm van geld niet heeft gewerkt.' In 2016: 23 zakken.
Deventer			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	Weet zelfs niet hoeveel en welk afval is ingezameld. Weet niet hoeveel zwerfafval is aangepakt.

Dinkelland			Alles overgelaten aan ROVA. Sinds 12/7/16 geen verslag of evaluatie. Volledig gericht op gescheiden inzameling op scholen.	5 scholen (1.408 leerlingen) 19 PMD-containers en 6 GFT-containers neergezet. Opgehaalde hoeveelheden niet genoemd.
Doesburg			Resultaten twijfelachtig. Belangrijkste deel vd stad niet aangepakt. "Schoon na actie" zegt nog niets over jaarrond zwerfafval.	In 7 mnd 27 zakken PMD en 18 zakken restafval (60 liter). 3 MO's (1x ver.; 2x school; tot 530 leden) <i>"Allemaal succesvol. Drie gebieden vd stad zijn geadopteerd: na opschoonactie geen zwerfafval meer"</i> .
Doetinchem			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	13 MO's
Edam-Volendam	<i>"Gelet op het uitblijven van iedere reactie van alle verenigingen heeft de gemeente zich afgemeld voor de pilot"</i> .			
Enschede			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	10% (13 vd 130) aangeschreven MO's doet mee. 70 basisscholen: 3 doen er mee. 60 sportverenigingen: 10 positief. Alleen de hoeveelheid gescheiden PMD bijgehouden: 1.360 kg in 2016
Ermelo			Gemeente heeft nadrukkelijk verboden dat (muv flesjes en blikjes) zwerfafval werd ingeleverd. Wrschlk alle zakken gewoon PMD van club of thuis. Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	18 MO's. € 15,00 per zak. Dat is 7,5 ct per unit. 22.800 flesjes: die <i>'komen dus niet in het milieu!'</i> <i>'We waren bang dat er ander plastic tussen zou zitten, maar het afval is erg schoon.</i> Voetbalver. DVS spant de kroon met 24 grote zakken van 200 flesjes. <i>"Scouts en voetballers nemen flesjes en blikjes mee van thuis"</i> .

Gilze en Rijen			"Wij voeren geen controle uit."	76 ambtelijke uren € 1,50 per 240 l-zak. Veel miscommunicatie. Halve zakken worden als vol aangeboden <i>"Gemeenten vinden het lastig om om te gaan met een echtpaar dat zwerfafval opraapt"</i>
Haarlem			Resultaten vallen erg tegen. Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	€ 5,00 per zak Nov 2016: 5 MO's van start. Opbrengst viel erg tegen: één grote zak. <i>"Contact met verenigingen blijft lastig"</i> . Maart 2017: vacature voor werving NO's staat open. Moet echt uit de MO's zelf komen. <i>"Er wordt heel veel gereden en erg weinig opgehaald"</i> .
Hengelo			Geen gegevens. Evaluatie volgt mogelijk nog.	
Heumen	Pilot nog niet begonnen.			
Hoogeveen			Gemeente geeft aan dat er periodieke schouwen zijn. Die worden vergeleken met referentiebeeld. Nulsituatie PMD-stroom. In Hoogeveen vindt een behoorlijke schouw van gebieden plaats, maar een direct effect lijkt niet gemonitord.	
Katwijk			Pilotgebieden niet afzonderlijk gemonitord. Eens per 6 wkn algemene schouw. Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten. Opbrengsten lijken zeer marginaal.	Pilotgebied is <i>niet 'heel specifiek'</i> Pilot gericht op PBD € 5,00 per container plus € 1000 competitie-element. Max 10 MO's. Mail van 15/2/17: <i>"We hebben nog steeds 3 deelnemers."</i> Er zijn 34 volle containers aangeboden.

Lansingerland			Lansingerland levert veel schouwresultaten, maar er lijkt geen direct verband te leggen met de pilot. Resultaten ook te algemeen.	Zwerfafval niet genoteerd. Percentage grondgebied niet bijgehouden. 300 zakken ingeleverd.
Leeuwarden			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	
Lelystad	Doet niet mee			
Lochem	Pilot nog niet begonnen.			
Maastricht			Het is niet helemaal duidelijk of PickItUp! hetzelfde is als Schoon Belonen. Hoewel Maastricht op tal van gebieden flink aan de weg timmert, ligt er geen strikte monitoring van Schoon Belonen.	350 kinderen en 125 volwassenen geïnspireerd door Pick Ups. Vier hotspots uitgekozen. Conclusies: - Basisscholen enthousiast. VO, MBO en Universiteit niet in staat tot werkelijke activiteiten. Benadering zeer tijdrovend. - hotspotbenadering werkt maar deels. Basisscholen in hotspotgebieden deden juist niet mee. - opruimactie Wyckerpoort: 2 uur was te lang. Vrijwel geen betrokkenheid v/d buurt. Geen enkel bewoner hielp. - School klaagt juist over minimale medewerking v/d gemeente
Nijmegen	Pilot nog niet begonnen.			
Nissewaard			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	Deels zwerfafval. Aantallen deelnemers niet precies bekend. € 2,50 per zak van 240 liter. <i>"Het is niet realistisch en onhaalbaar om het gehele grondgebied van de gemeente door deelnemers te laten schoonmaken."</i>

Noordoostpolder			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	Het ging om inzameling van PMD Zwerfafval niet bijgehouden. 5 MO's Kostenplaatje niet bijgehouden. Oppervlak vd gemeente niet bijgehouden. <i>"Het enthousiasmeren van MO's is niet altijd even eenvoudig".</i> <i>"Bewoners niet enthousiast; lastig om leerlingen mee naar buiten te nemen"</i>
Opsterland		Pilot begin 2017 gestopt: VMBO-school niet kunnen betrekken; te veel troep in flesjes-containers.		
Oss			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	12 MO's 107 zakken ingeleverd met flesjes en blikjes.
Rheden			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	Geen duidelijke beloning. NederlandSchoon heeft voor verenigingen als tip om flesjes apart te houden.
Ridderkerk			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	6 scholen (100 zakken van 240 liter) kinderboerderij (22 zakken)
Rijswijk			Beschikt over geen enkel gegeven. "E-mails zijn niet relevant".	
Roermond			Beschikt over bijna geen enkel gegeven. Wel een mailtje van school die "spontaan besloot een uurtje te gaan jagen op blikjes en flesjes."	

Tilburg			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten. Diverse monitoringsgegevens, maar geen concrete link met Schoon Belonen.	Voorlichting op scholen, o.a. met spel Afvalrace Mogelijkheid van afvalscheiding op school Aanpakken zwerfafval door opruimactie 62 MO's werden benaderd. Daarvan deden er 17 mee.
Tubbergen			Wordt weer verwezen naar ROVA. Sinds 12/7/16 geen verslag of evaluatie. Volledig gericht op gescheiden inzameling op scholen.	3 scholen (690 scholieren) 12 PMD-containers neergezet en 8 GFT-containers.
Utrecht			Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte, werkelijke effecten.	"Schoon Belonen is lastig te integreren in reguliere werkzaamheden" Zwerfafvalaanpak niet bekend. Niet duidelijk of er een vervolg komt. Oppervlakte dat schoongehouden zou kunnen worden is niet bekend. Basisschool en sportvereniging geven in uitgebreide e-mail(s) gemotiveerd aan te stoppen met de Pilot Schoon Belonen.
Voorschoten	Animo zo laag dat men heeft besloten niet te beginnen.			
Wassenaar	Animo zo laag dat men heeft besloten niet te beginnen.			
Westerveld		Pas in september 2017 begonnen	Beschikt niet over stukken of meetbare resultaten.	€ 500 per jaar voor 3 km-route Max 15 MO's.
Westervoort			Beschikt over zéér weinig meetbare resultaten, die ook nog eens voor meerdere uitleg vatbaar zijn.	11 MO's 73 zakken per kwartaal (180 liter) Drie kleine locaties geadopteerd. Nulmeting 20 april 2017. Meting daarna op 1 juni 2017. Vier elementen: slechter geworden. Vijf elementen: beter geworden. Monitoring via algemene CROW-methode.



Westland	Geen gegevens ontvangen			
Zeewolde	Nog niet aangevangen.			
Zoetermeer		Op 28/6/17 laatste inzamelronde. Gemeente stopt vanwege <i>'logistiek, financieel en administratief te belastend'</i> .	Er zou één schouw en inmiddels een tweede zijn geweest betreffende enkele gebieden. Geen inzicht in zwerfafval, oppervlakte en aantal deelnemers.	Scholen hebben 400 zakken opgehaald met PBD.
Zutphen			Hoeveelheden en soorten afval niet bekend. Evenmin hoeveel deelnemers.	<i>"Gemeente denkt niet dat het gehele grondgebied van de gemeente kan worden schoongemaakt. Coördinatie en toezicht blijft nodig"</i> .

Bijlage 7: Aantallen deelnemers per gemeente (maart 2017)

Omtrent Schoon Belonen is aanvankelijk gezegd dat een miljoen burgers zouden worden betrokken. Op enig moment is zelfs gesteld dat het zou gaan om drie miljoen burgers.

Hieronder wordt per gemeente aangegeven welke informatie wij hebben ontvangen betreffende het aantal deelnemers. Dit aantal kan na maart 2017 nog iets zijn toegenomen, maar er heeft ook een afname plaatsgevonden: er zijn al weer clubs en gemeenten gestopt en/of naar een evaluatie gaan toewerken. Vermoed kan worden dat de toename en afname elkaar redelijk in evenwicht houden.

Gemeenten	Aantal deelnemende organisaties	Max. aantal leden/scholieren	Aantal inwoners
Zaanstad	23	onbekend ⁴	
Schiedam	62*	onbekend	
Vlaardingen	62* ⁵	onbekend	
Goeree-Overflakkee	onbekend	onbekend	
Apeldoorn	69	onbekend ⁶	
Sliedrecht	28	1.200 leden (4,8%)	24.979
Arnhem	37	25 scholen (5325 leerlingen) en 3 sportverenigingen (1625 leden). Rest niet bekend (4,4%)	156.050
Soest	23	5.215 (11,3%)	45.934
Haren	onbekend	onbekend	
Oosterhout	35	9.248 (19,0%)	48.760
Huizen	onbekend	onbekend	
Dordrecht	7	onbekend	
Rotterdam	30 (13 scholen, 17 sport)	Onbekend; ledenaantal totaal 6.100 (1,0 %)	633.471
Moerdijk	1	1.192 leerlingen ⁷ (3,2%)	36.988
Bronckhorst	30	Onbekend	
Totaal	285	29.105 (3%)	946.182

⁴ Aantal deelnemende leden niet bekend. Dit is ook niet vast te stellen volgens de gemeente.

⁵ 62 deelnemende organisaties voor Schiedam en Vlaardingen samen. Aantal deelnemers onbekend.

⁶ Geen inzicht in aantal leden per organisatie, aldus de gemeente Apeldoorn.

⁷ Het is niet bekend of alle leerlingen actief deelnemen aan het project op school. Het aantal actieve deelnemers is dus niet bekend.

ROVA-gemeenten

Gemeenten	Scholen	Max. aantal deelnemers	Aantal inwoners
Aalten	1	185	12.781
Bunschoten	2	274	21.500
Dinkelland	5	1408	26.282
Hattem	3	532	12.076
Hardenberg	14	2392	60.406
Heerde	2	470	18.595
Olst Wijhe	6	387	17.953
Oost Gelre	15	2881	29.614
Ommen	5	667	17.614
Raalte	5	1335	36.906
Steenwijkerland	7	695	43.513
Staphorst	2	525	16.743
Tubbergen	3	690	21.142
Twenterand	5	566	33.839
Zwolle	13	2695	125.709
Zwartewaterland	7	1285	22.345
Totaal	95	16.987 (3,3%)	517.018

Analyse

Voor zover bekend zijn er 84 gemeenten die geregistreerd staan om deel te nemen aan de pilot Schoon Belonen. Desgevraagd ontvingen wij informatie over het aantal deelnemers van:

- veertien van de vijftien best presterende gemeenten (volgens de uitkomsten van de tussenevaluatie Pilot Schoon Belonen);
- zestien ROVA-gemeenten.

De 22 gemeenten (van de 30) die aantallen deelnemers hebben gepoogd te benoemen, beslaan samen 1.463.200 inwoners. Zelfs wanneer welwillend wordt omgegaan en eenvoudigweg alle genoemde leden van de deelnemende verenigingen en alle scholieren worden meegeteld (totaal 46.092), dan nog komt het totale aantal deelnemers slechts neer 3,2 % van de inwoners.

Het probleem hierbij is echter dat geen van de deelnemende organisaties heeft doorgegeven hoeveel leden/scholieren er precies aan Schoon Belonen meedoen. De vermelding dat een school bijvoorbeeld 2.695 leerlingen heeft (in geval van Zwolle), is in dat opzicht weinig zeggend. Het werkelijke aantal deelnemende scholieren zou evengoed de helft of nog minder kunnen zijn.



Bovendien zijn de door de gemeente Oosterhout (NB) en Soest genoemde aantallen deelnemers zodanig exceptioneel hoog (14.463 van de 94.694 inwoners zouden hebben deelgenomen), in verhouding tot andere gemeenten en in verhouding tot hun eigen inwoneraantal, dat er naar alle waarschijnlijkheid voor deze gemeenten gecorrigeerd zou moeten worden. Daarvoor gecorrigeerd zou slechts 2,3% van de inwoners hebbe geparticipeerd.⁸⁸

De deelname van 2,3% tot 3,2% van de bevolking van de deelnemende gemeenten moet dan ook worden aangemerkt als het maximum. In werkelijkheid zal het percentage naar verwachting behoorlijk lager liggen.

⁸⁸ De overige 20 gemeenten rapporteren samen 31.629 deelnemers. Op hun totale inwoneraantal van 1.368.506 gaat het om 2,3%.

Bijlage 8: Impressie van de toets door Rijkswaterstaat

In de tussenevaluatie van de stuurgroep Schoon Belonen van februari 2017 werd vermeld dat Rijkswaterstaat (RWS) een totale evaluatie zou houden van de pilot Schoon Belonen:

*“In 2017 herhaalt Rijkswaterstaat de zwerfafvalmetingen in dezelfde maanden als in 2016 om vast te stellen welk effect de pilot heeft op het verminderen van zwerfafval en de beleving van zwerfafval. Mede op basis van deze resultaten **komt Rijkswaterstaat in de tweede helft van 2017 met een totale evaluatie** van de pilot Schoon Belonen.”*

RWS heeft naar aanleiding van onze Wob-verzoeken aangegeven dat deze suggestie van de stuurgroep niet juist is en dat men ook niet weet waar de stuurgroep dit precies op heeft gebaseerd.

Weliswaar was in de loop van 2015 nog door de organiserende partijen gesteld:

*“Het project als geheel valt onder de verantwoordelijkheid van een stuurgroep bestaande uit bestuurders vanuit Stichting Afvalfonds, VNG en Stichting Natuur en Milieu. (...) Daarnaast wordt een **begeleidingscommissie gevormd die bestaat uit de partijen uit de Coalitie, het Ministerie van I en M, Nederland Schoon, Gemeente Schoon, NVRD en RWS**. De Coalitie staat in de startblokken om te starten met de pilots en daarmee een circulaire economie verder te verwezenlijken.”*

Desgevraagd heeft RWS verklaard dat zij de door de stuurgroep beschreven rol in ieder geval niet hebben gekregen of aanvaard:

*“Mede op ons aangeven is voor de huidige constructie gekozen waarin wij **als RWS volledig los staan** van een stuurgroep, projectgroep en/of begeleidingscommissie. Mogelijk dat dit ergens binnen deze groepen is vastgelegd. Aangezien wij daar niet aan deelgenomen hebben beschikken we ook niet over die stukken (als ze al zouden bestaan).”*

Of er wel anderszins een begeleidingscommissie heeft bestaan, is ons uit alle stukken niet gebleken.

Op ons zeer volledige Wob-verzoeken bleken, aldus RWS, slechts de volgende stukken te bestaan:

- Een opdracht van het Ministerie van I&M van 8 februari 2016 (twee A4'tjes) betreffende een objectieve monitoring;
- Eenzelfde opdracht van dezelfde datum betreffende een subjectieve monitoring;
- Kale monitoringsresultaten van de eerste, tweede en derde tellingen en interviews;
- Uitvoeringsrapporten van EcoConsult en TNS NIPO / Kantar Public;

Opvallend is dat RWS deelde mede dat er geen e-mails met de stuurgroep of het Ministerie zouden bestaan en evenmin gespreksnotities.

De opdracht van het Ministerie voor de objectieve monitoring luidde:

2. Doel (projectbeschrijving)

Het hoofddoel van de retourpremiesystematiek is om zwerfafval te bestrijden. De kern is gedragsbeïnvloeding van burgers door goed gedrag te belonen, waarbij gebruik gemaakt wordt van de kracht van maatschappelijke organisaties. Belangrijk voor deze aanpak is de effectmeting, met name omdat de resultaten gebruikt zullen worden om een landelijk systeem in te voeren.

Cruciaal in de opzet van de pilots is de monitoring van de effecten. In het VAO Grondstoffen en Afval van 1 september 2015 is een motie van de leden Çegerek en Van Veldhoven aangenomen over het waarborgen van een gedegen nulmeting en monitoring van de aanpak¹. Deze motie verzocht de regering, een gedegen opzet van het onderzoek te waarborgen door onder andere te zorgen voor een wetenschappelijk verantwoorde bepaling van het onderzoekskader, een goede nulmeting en adequate monitoring, met een goedkeuringsverklaring van opzet, meetgegevens en conclusies door een onafhankelijke organisatie.

De Directie Duurzaamheid heeft hiervoor vervolgens het Kennisinstituut Duurzaam Verpakken advies gevraagd hoe de monitoring van deze retourpremiesystematiek vorm te geven. Op basis van dit advies worden diverse elementen in kaart gebracht en de komende twee jaar gevolgd. Een van deze aspecten is de opzet en de uitvoering van een objectieve monitoring van zwerfafval in de gemeenten die deelnemen aan deze pilot.

In 2016 wordt op twee momenten [REDACTED] op alle meetlocaties nagegaan hoeveel zwerfafval aanwezig is. In totaal gaat het om 45 gemeenten met elk 75 meetlocaties. Op deze locaties dient zowel een schouw plaats te vinden van de situatie rond zwerfafval (A+/A/B/C/D) als een telling van het aantal flesjes/blikjes/drankenkartons. Alle meetresultaten worden in een database overgedragen aan het ministerie van IenM. De metingen dienen uitgevoerd te worden conform de landelijke objectieve monitoring van Rijkswaterstaat. Deze methode is o.a. beschreven in de Handreiking uniforme monitoring zwerfafval voor gemeenten.

Het onderdeel voor de subjectieve methode luidde:

In 2016 wordt op twee momenten [REDACTED] in te monitoren gemeenten nagegaan hoe de burgers aldaar de aanwezigheid van zwerfafval ervaren en of ze in de loop van de pilot wijzigingen waarnemen. Om daar invulling aan te geven zal in elke gemeente tweemaal een dag interviews afgenomen worden conform een vastgestelde vragenlijst. De resultaten van alle interviews worden overgedragen aan het ministerie van IenM.

Hoe is de monitoring in concreto vorm gegeven?

RWS geeft in een recent gesprek aan dat de stuurgroep zou hebben aangegeven dat er 102 gemeenten zouden hebben deelgenomen. Wij concluderen dat de website 83 concrete gemeenten vermeldt. Wijzelf kwamen tot 84 deelnemende gemeenten.

Subjectieve monitoring

Uit de rapportage blijkt dat er bij de tweede rond 2.296 passanten een kort interview is afgenomen. In de derde ronde waren het 2.260 passanten. Het betrof aldus 50 passanten in de 45 bezochte gemeenten. Op hoeveel locaties men precies heeft gestaan, is niet duidelijk, maar wel valt op dat er aldus maar twee keer per jaar een interview is afgenomen per gemeente en dat het aantal respondenten (50 stuks) bijzonder laag is geweest. Hoewel een statisticus hier een nadere duiding aan zou kunnen geven, moet het ervoor worden gehouden dat het halfjaarlijks ondervragen van slechts 50 voorbijgangers **nimmer een voldoende statistische zekerheid kan bieden om uitspraken te** doen over het werkelijke effect van beleidsmaatregelen.

Bovendien valt op dat de locaties niet willekeurig, maar juist opzettelijk zijn gekozen in gebieden waar eventuele effecten verwacht werden: dicht bij scholen en verenigingen.

Steekproef

Door Rijkswaterstaat zijn er 45 gemeenten aangeleverd die in het begin van 2016 zijn gestart met een pilot om het zwerfafval in de gemeente te verminderen. Er is een aantal gemeenten in kwartaal 1 gestart met de pilot en een aantal gemeenten is in kwartaal 2 gestart.

In deze 45 gemeenten is er op 2 verschillende dagen een korte vragenlijst afgenomen onder de burgers. De eerste meting heeft in het voorjaar van 2016 plaatsgevonden, deze 2^{de} meting vond plaats in het najaar van 2016.

Op het moment dat het veldwerk in het voorjaar van 2016 van start ging, was het nog niet voor alle gemeenten bekend welke scholen en/of verenigingen er deelnamen aan de pilot. Dit gold voornamelijk voor de gemeenten die in kwartaal 2 waren gestart. Daarom is voor de selectie van de locaties een aantal keuzes gemaakt in samenspraak met Rijkswaterstaat. Hieronder worden deze keuzes beschreven. Bij iedere keuze is een toelichting te vinden waarom die keuze is gemaakt.

Keuze bij de selectie van de locaties	Motivatie
In alle gemeenten worden de interviews alleen afgenomen op drukke locaties in de buurt van scholen en sportverenigingen	Vrijwel alle gemeenten richten zich op scholen en sportverenigingen.
In alle gemeenten worden de interviews alleen afgenomen op drukke locaties in de buurt van scholen en sportverenigingen	Het effect van de pilot zal niet alleen dicht bij de scholen/sportverenigingen zichtbaar zijn maar ook (en juist) in de omgeving van deze locaties. De jeugd zal waarschijnlijk vooral op weg van huis naar school en visa versa met de flesjes en blikjes opruimen/verzamelen.
In alle gemeenten worden de interviews alleen afgenomen op drukke locaties in de buurt van scholen en sportverenigingen	Er is gekozen voor drukke locaties om voldoende passanten en/of buurtbewoners te kunnen interviewen in de daarvoor beschikbare tijd.
Als de gemeente één of meerdere exacte locaties heeft doorgegeven worden daar de interview afgenomen. Indien niet, dan kiest de interviewer zelf een geschikte school of sportvereniging.	Er is in de planning geen ruimte om te wachten tot alle gemeenten exacte locaties hebben doorgegeven.
Er worden alleen interviews afgenomen bij passanten van 18 jaar en ouder	Omdat de jongeren bij de pilots betrokken zijn zullen zij eerder geneigd zijn hogere oordelen te geven over de reinheid van de omgeving. We willen deze vorm van bias voorkomen.

Op de dinsdag is er in de buurt van een school geënquêteerd en op zaterdag (en in enkele gemeente op dinsdag of donderdag avond) bij een sportvereniging in verband met de drukte op deze locaties op de betreffende dagen.

Door sportverenigingen expliciet in de zaterdagse drukte te moeten bezoeken, ligt het gevaar van het geven van **sociaal wenselijke antwoorden** op de loer. Uit de rapporten blijkt niet dat daar rekening mee is gehouden.

Ook kan worden gewezen op het feit dat uit eerder onderzoek is gebleken dat *'belevingsonderzoeken'* in **belangrijke mate beïnvloed worden door omstandigheden** en ook bepaald kunnen worden door reclameborden en vraagstelling (Van Welsum & Keizer 2016). Zo blijkt uit onderzoek dat alleen al het neerzetten van een bord *'wij maken hier de buurt schoon'* een positieve indruk maakt op voorbijgangers.

Een impressie van de subjectieve monitoring (140 pagina's):

Interview_Meting	Pilot	Gemeente	Locatie	Dag	Date	Tijdstip	Q004	Q005	Q006	Q007	Q008	Q009	Q010_1	Q016_1	Q017_1	Q018_1	Q011	Q015	Q012_new	Q013	Q014	
00000016	2	3	1	1	1		1	5	4	3	8	8	3	2	2	4	3	2	2	1	6	4
00000017	2	3	1	1	1		1	4	4	3	8	7	4	4	4	4	4	2	2	3	5	4
00000018	2	3	1	1	1		1	5	4	2	6	6	2	2	2	1	2	1	2	3	6	4
00000019	2	3	1	1	1		1	4	5	4	8	7	2	2	2	2	2	2	3	5	4	
00000020	2	3	1	1	1		1	5	4	2	6	6	2	1	3	3	2	1	2	2	6	4
00000021	2	3	1	1	1		1	3	4	3	6	8	2	1	2	3	3	2	2	1	6	4
00000022	2	3	1	1	1		1	5	5	1	7	7	3	2	2	1	3	1	2	3	5	4
00000023	2	3	1	1	1		1	4	4	4	7	8	4	5	5	4	5	2	1	3	3	4
00000024	2	3	1	1	1		1	4	2	4	6	8	4	2	4	4	4	1	2	3	6	4

En (134 pagina's):

Interview	Meting	Pilot	Gemeente	Locatie	Dag	Date	Tijdstip	Q004	Q005	Q006	Q007	Q008	Q009	Q010_1	Q016_1	Q017_1	Q018_1	Q011	Q015	Q012_new	Q013	Q014
10736	3	3	1	2	2		1	1	2	4	7	8	4	2	2	4	4	3	2	2	4	4
10737	3	3	1	2	2		1	2	3	3	6	7	3	3	3	2	3	2	1	3	5	3
10738	3	3	1	2	2		1	2	2	4	8	8	4	2	3	4	4	1	2	2	2	4
10739	3	3	1	2	2		1	2	2	4	8	4	4	3	4	4	3	1	1	2	5	4
10740	3	3	1	2	2		1	3	3	2	6	7	2	2	3	2	3	2	2	1	3	3
10741	3	3	1	2	2		1	2	2	5	9	9	4	3	2	4	5	2	1	3	6	5
10742	3	3	1	2	2		1	5	4	4	8	6	3	3	2	3	4	1	1	1	5	2
10743	3	3	1	2	2		1	4	3	3	7	5	3	3	1	4	3	2	1	1	5	4
10744	3	3	1	2	2		1	5	4	4	8	8	4	3	2	4	4	1	1	4	5	4

Essentieel is dat uit de rapportages **niet blijkt dat de passanten zijn ondervraagd in gebieden waar daadwerkelijk een project van Schoon Belonen aan de gang was**. Aldus is het, ook door de vraagstelling, goed denkbaar dat passanten vanuit de vraagsteller de indruk kregen dat er een project gaande was, maar dat dat in werkelijkheid niet zo was. En andersom: bij de toets door RWS is **niet bekend of een bepaalde locatie nu wel of niet is aangepakt en noch wat anderszins het beleid van de gemeente aldaar is geweest** (b.v. een verlaging van het schoon-niveau of juist een grotere gemeentelijke inzet op schoon).

Wanneer ten slotte ook nog eens uit onze steekproeven blijkt dat passanten volstrekt tegenstrijdige antwoorden hebben kunnen geven, zoals *'het is hier erg schoon, maar er ligt er veel zwerfafval'*, dan kunnen wij niet anders concluderen dan dat RWS uit de cijfers van het subjectieve onderzoek geen

verband zal kunnen opmaken tussen het wel/niet inzetten van Schoon Belonen en de werkelijke situatie.

Objectieve monitoring

Ministerie en RWS hebben afgesproken dat er in 45 gemeenten op 75 locaties een meting zou plaatsvinden overeenkomstig de zogenaamde CROW-methode. In werkelijkheid zijn dit er fors minder geweest. Zo rapporteert EcoConsult van 20 juni 2017 in totaal 2.559 locaties te hebben bekeken. Dat komt neer op 57 locaties per gemeente (24% minder dan was afgesproken).

Een meetlocatie besloeg ongeveer 100 x 100 meter. Per locatie werd –overeenkomstig de CROW-methode- **slechts 3% onderzocht**, namelijk drie gebiedjes van 10 x 10 meter, waarvan teller inschatte dat dit de meest vervuilde gebiedjes waren. Of dat zo was, is echter niet te controleren. Sterker, uit recente onderzoeken van o.a. Zwerfinator Dirk Groot blijkt dat de gebieden waarvan men denkt dat die de meest vervuilde zijn soms minder vervuild zijn dan gebieden waar men het niet van verwacht.

In onze *“Analyse van het voorstel om de RWS/CROW-methode te gebruiken voor de monitoring van de Plastic Soup Surfer-motie”* van 29 juni 2017 hebben wij 82 bedenkingen in vraagvorm neergelegd bij RWS. Dat ging over de statistisch veel te magere onderbouwing, de mogelijke beïnvloeding van resultaten door tellers, de niet-representativiteit van de gekozen locaties, de opmerkelijke uitkomsten uit eerdere onderzoeken enz. Onze algemene conclusie dat deze methode niet is ingericht voor dit soort onderzoeken en statistisch onvoldoende is om zekere, landelijke uitspraken te doen, is door de vorige Staatssecretaris en RWS gedeeld. De CROW-methode is niet geschikt om bijvoorbeeld specifieke conclusies te trekken mbt blikjes/flesjes.

Opvallend is dat de meetlocaties vooral bij sportverenigingen en scholen zijn neergelegd en dus maar een zeer beperkte focus hebben gekend. Dat is begrijpelijk uit efficiency-oogpunt, maar betekent meteen **dat de scope van het onderzoek niet representatief is voor de gehele gemeente.**

Uiteindelijk zou het zijn gegaan om acht gebiedstypen:

Gebiedstypen

1. Woongebied
2. Winkelgebied
3. Bedrijfsgebied
4. Sportterrein
5. Recreatieterrein
6. Schoolgebied
7. Kerk
8. Buurthuis

Deze gebieden zijn niet representatief voor geheel Nederland (denk aan natuur, buitengebied, waterwegen, meren, sloten, doorgaande wegen, particuliere terreinen, snelwegen enz.). Bovendien betekent een onderzoek op 57 plekken, dat aldus slechts zes meetlocaties voor dat type representatief zouden moeten zijn. En daarbinnen is 3% onderzocht.

Rekenvoorbeeld: voor een gemeente als Bronckhorst geldt dat deze 286 km² (28.600 ha) groot is. Het houden van 57 metingen houdt in dat er per 502 ha één meetlocatie was en dat daarbinnen slechts 300m² is bekeken. Al met al betekent dit dat in zo'n 0,000057 deel van de gemeente zou zijn onderzocht.

Om de lezer een inzicht te geven, zo zien de tabellen eruit die aan RWS zijn aangeleverd.

Gebiedstoevoeging	Gemeente	Meetlocatie	meetvak	Datum	Tijd (uur:m in)	In met dubbele gebieden?	Klopt het gebiedsverlegd?	Is de meetlocatie verlegd?	Is de meetlocatie vervalde?	Is de meetlocatie onmeetbaar?	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Opmerkingen (bv. reden als de meetlocatie onmeetbaar was door (a,b,c,d,e event)
Recreatieterrein			3		10:30 j	n	n	n	1	5	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	b.s.
Recreatieterrein			1		10:54 j	j	n	n	3	1	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Plasticba
Recreatieterrein			2		10:54 j	j	n	n	1	0	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	m.t.
Recreatieterrein			3		10:54 j	j	n	n	2	1	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	m.t.
Recreatieterrein			1		16:33 j	n	n	n	2	3	1	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	h.h.
Recreatieterrein			2		16:33 j	n	n	n	1	0	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	h.h.
Recreatieterrein			3		16:33 j	n	n	n	2	2	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	h.h.
Recreatieterrein			1		18:45 j	n	n	n	1	3	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	men maa
Recreatieterrein			2		18:45 j	n	n	n	0	1	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	h.h.

Overigens heeft RWS recent toegelicht dat de locaties toch anders gekozen zouden zijn dan in de rapportages lijkt te zijn verantwoord:

“Bij het vastleggen van de locaties hebben enkele aspecten een rol gespeeld. Zo zijn er inderdaad deels locaties gezocht rondom de maatschappelijke organisaties die mee zouden doen aan de pilot. Dit alles voor zover deze organisaties bekend waren net voor de uitvoering van de eerste meting. Naast deze deelnemende organisaties hebben we in deze gemeenten ook andere locaties laten bezoeken nabij vergelijkbare organisaties waarvan op dat moment nog niet helder was dat die organisaties ook deel zouden nemen. Deze laatste locaties kunnen straks als een referentiekader geanalyseerd worden. Er was ook een andere groep gemeenten die zich zelf tot doel hebben gesteld om de gehele gemeente schoon te krijgen. Daar was in potentie dus een effect overal te verwachten en in die gemeenten zijn wel ad random locaties vastgelegd. Bij het presenteren van de resultaten zal hier expliciet bij stilgestaan worden om te voorkomen dat mogelijk verkeerde conclusies getrokken worden op basis van de feitelijke waarnemingen.”

Bij het Wob-besluit van 25 september 2017 is nog gebleken dat RWS slechts beschikte over de opdrachten van het Ministerie, vier rapportages van de onderzoeksbureaus en vier sets met kale data. Desgevraagd waren er geen e-mails, notities of andere stukken aanwezig. Dat betekent dus ook dat – tenzij RWS in de afgelopen maand van de 84 gemeenten opeens ook de duizenden pagina's heeft ontvangen en de mankracht heeft gehad om deze door te nemen – deze beperkte stukken het kader zullen zijn waarbinnen RWS in beginsel haar conclusies zou kunnen trekken.

Zowel op basis van onze eigen bevindingen als op basis een reële inschatting van de cijfers die bij RWS aanwezig zijn, stellen wij **dat het voor RWS feitelijk niet mogelijk zal zijn om met voldoende statistische waarschijnlijkheid/zekerheid en wetenschappelijkheid de verstrekte cijfers te kunnen koppelen** aan het project Schoon Belonen als geheel en al zeker niet met individuele projecten.

Daarvoor zijn de cijfers te kaal, is het wetenschappelijk kader zo goed als afwezig geweest en zijn de cijfers van de gemeenten te onvolledig en diffuus.

Voor zover er wel cijfers zijn geleverd concluderen wij dat:

- a. De gemeten oppervlakten niet representatief waren;
- b. De oppervlakten veel te klein waren;
- c. Er met maar twee keer meten per jaar veel te weinig is gemeten om werkelijke uitspraken te kunnen doen;
- d. De subjectiviteit en keuzes van de medewerkers van de onderzoeksbureaus niet kunnen worden uitgevlakt;
- e. er maar in 45 van de deelnemende gemeenten is gemeten en het de vraag is of die gemeenten representatief voor alle 390 Nederlandse gemeenten, althans de 84 deelnemende gemeenten zijn geweest;
- f. per meetlocatie zelfs niet duidelijk was of er wel een Schoon Belonen-project liep, wat dat precies inhield en wat de opbrengsten waren;
- g. men geen rekening heeft gehouden met de intensiteit van het schoonmaak-beleid van de betreffende gemeente (of veranderingen daarin).